

Kálaad Mbúgúlú mọ́ Yuánes **Isâ í dúgyá nọ́ Kálaad Mbúgúlú** **yí**

Yuánes wọ́ nyọ́ cilọ́ kálaad Mbúgúlú. A ńgọ́ bágulọ́ isâ Yésus nyọ́ á lwọ́ nyọ́ yí.

Okrísten bwọ́ á ńgọ́ bwọ́ma nọ́ cúwúlí nọ́cé Yésus-Kríst. Kálaad Mbúgúlú jì ka bọ́ shú nọ́ a wá bwo ńkul, bwọ́ kẹ́g shwọ́g búgula Yésus, bwí́g lúú nji nyọ́dí.

Sọ́ bí nọ́ ńkul ci nọ́ mọ́ma mọ́ńkọ́w mọ́sẹ́ kálaad éga dí ntúga:

- (1) Okálaad zą́gbá shú mádọ́ zą́gbá mą́ Azí Minđr, faan dúsó nọ́ shí bwọ́ ńgọ́ jọ́w mwọ́w mọ́ga dí nọ́ Turki yí (1.4–3.22).
- (2) Yuánes mọ́ ńkńń kọ́ gwọ́w, a mọ́ kọ́ dúg zhwog isâ (4.1–20.10):
 - (a) kínda á jọń í ńgọ́ yọ́ Zembí gúmẹ́ (milúu 4 nọ́ 5);
 - (b) kálaad á mífeedyá zą́gbá (6.1–8.1);
 - (c) micwọ́ń zą́gbá (8.2–11.19);
 - (d) ńkọ́ndú bńńń ibiin ibá (12.1–13.18);
 - (e) Mwá Ncwą́mbe nọ́ buud 144 000 bwọ́ á wú míkńmúd wá;
 - (f) wéńgales jaaw nda cígále mílósú í bá bọ́ nọ́ (14.1-20);
 - (g) ibálá zą́gbá yá mpimbọ́ mọ́ Zembí (15.1–16.21);
 - (h) Babilọ́n mọ́ bá bwíl, nọ́ biin, nọ́ muud micúndọ́ á ibẹ́mb nọ́ Sátan bwọ́ jẹ́ (17.1–20.10).
- (3) Milúu 21 nọ́ 22 mí ńgọ́ cúndẹ́ nọ́ Zembí ńgọ́ kwẹ́musa nọ́ á bá té ísâ ncuncúbẹ́.

Kálaad mæ ké shîn nə jɔjɔ ŋkaagá Múúd nyə a gwûm yé ŋgá kaag yí, náəá: «Haaw, mæ wál bá nyinjə zə» (22.21).

Mətédúlé

¹ Kálaad éga jisə mbúgúlú Yésus-Krîst ŋgə bágulə isâ Zembî nyə a cwîny nyə ná a lwóg ósól ə mäsáal bé yí. Jísə isâ í mú kúná-kúnə ná í zə sîy yí. *Krîst nyə á ka kənd *əngəles yé ná a kág lwó sól mäsáal yé Yuánes isâ byɔɔŋgû. ² Yuánes nyə á ka bwaagulə ná isâ byêsh nyə á dág yí, bísə isâ Zembî nyə á nti Yésus zə lwó nyə yí. ³ Muud ŋgá lɔ íciyá kálaad éga ŋgá cúndə yé, nywáá má jəla, tɛɛm bə bɔɔŋg bwé ŋgá gwágulə isâ bísə cilyá cínəŋg yí, bwé ŋgá baagulə byo wá, bwé má námə jəla, nəcə isâ byɔɔŋg í wál zə sîy.

Məbádá

⁴ Mə, Yuánes wə má cílə mádɔ mə Zembî zəŋgbá mäsə Azî má.

Zembî nyə á bə yé, á jísə yé, á ŋgá zə yé, bənəŋ mishíshim zəŋgbá mí tál nyə mpwóómbú caəŋgád myá bwé ó sá bí mpaam, bwé ó sá námə ná bi cúgəg ná shɛɛ. ⁵ Yésus-Krîst muud jísə wúshinéd abúgúlág yé ké sá námə bí mpaam, a sá ná bi cúgəg ná shɛɛ. Nyə wə jísə muud ashúshwóógú bwelélə gwûm, a njúl Cí í jwú nə micí myâ shí ga myêsh yé.

Nyə muud mə céél shé yé, muud nyə á yə kwolós dí wéeshlɪ mácií mé shú ná a cəg shé nə *misám yé, ⁶ nyə a sá ná shé bág buud ó faan dé, ofada ó Sóŋgú

yé Zembî, nyə Yésus ηwág gúmə nə ηkul, kandugə á kandugə. Amen.

⁷ Dugá, a ηgə zə míηkúdúd, muud yêsh mə bá dúg nyə, tεem bə bəηg bwə á cúwal nyə nyúúl wá. Ikúl í búúd byêsh í bá ηgə təduwa shú déd. Haaw, í bá bə ntó, Amen.

⁸ Zembî Cwámba ηgə ci ná: «Mə ji Alúfa, mə Oméga*, mə jisə, mə á bwey du bə, mə ηgə námə zə, mə ji áηkul nyêsh.»

Yuánes nyə a dúg ntamá á mísh ná bagá

⁹ Mə *mínyəηú wún Yuánes, mə muud shé ηgə bwəma nə məntágula məmpwúd, shé tál cé íci ηgwúd, shé nə zény ηgwúd kələ shwóg nə Yésus yé, bwə á kənd mə míkwám dí ηkwamá bwə jów ná Patmos yí. Í á bə nəcə Milású mí Zembî, nə mə wálə cəg jām nə mə ηgə bwíiηg lán mə Yésus. ¹⁰ Í á ka zə bə, jwów mə Cwámba†, Nkəηkə Shíshim nyə á zə sá mə nda mə ηgə cəgə ηji *shíshim dî; mə mú gwág dúl kál mádí mpúsə kwəη, í ηgə lás gwów-gwów nda cwôη. ¹¹ Kəl dəηg í á ηgə ci ná: «Cilág sá jêsh wó ηgə dúg yí kálaad dî, wo kəndug mádɔ zəηgbá mágád: ná *Dɔ á Ifêz, nə dəηg á Simirnə, nə á Pergám, nə á Tiyatîr, nə á Sardes, nə á Filadelfî nə á Ləwdisê.»

¹² Mə á ka yid ná mə dúg múúd nyə á ηgə lás nə mə yé. Ja mə má yid ntáni yí, mə mú dúg ícə í lámba

1:7 1.13; Dan 7.13; Mat 24.30; Yuá 19.34, 37; 1Te 4.17 **1:8** 1.4, 8; 2.8; 4.8; 11.17; 16.5; 21.6; 22.13; MmN 3.14; Iza 44.6 * **1:8** Alúfa nə Oméga: Bísə, nə kaηgá áshúshwóógú nə áməzhúgúlá yə kál lú garêk. Ntó mə kə ná «mətédúlé nə məshíné». **1:9** 22.8 **1:10** 17.3 † **1:10** Na ji jwów lú shwénde, jwów ókrísten bwə du yə Cwámba gúmə yí. **1:11** 4.5 **1:12** Zak 4.2

zangbá í njúl síyá nə or. ¹³ Mə mú dúg ηgwól múúd təl na mpédúgá ícé í lámba, a ηgə bεɣla nə Mwân mə Múúd. Nyə á bə a mə bwaád jud ηgə wɔɔla kə wóós máncíndúgúd, nə fwáηgə or fífú nyə kugəd. ¹⁴ Lúu yé nə shilú jé í á bə ηkí jág fumə, cɔ məfumə mə fám. Mísh mé mə á ηgə lwenya nda mɪŋwiile. ¹⁵ Məkuú mé mə á ηgə faan nda ηkwánz bwə mə gwíηg kuda dí ná ndεé í mú títí yí, kál dé í á ηgə shwag nda ikwɔ́ í máη í də shwag ná. ¹⁶ Nyə á bə a mbíd wəacén-céní zangbá nyədí mbwê məncwúmád, kafwεε í á ηgə cúwo nyə mpu dí, í njúl ηjəwá ikóómb íbá, mpwoombú nyé í á bə nda jwôw ja í mə mpu cwíil yí.

¹⁷ Nji mə á dúg nyə yí, mə á búla nyədí shí məkuú, mə mú kân nda mbimbə. A mú bəd mə mbwê məncwúm yé nyúúlád, nyə nə mə ná: kú bεεg fúnda, ¹⁸ mə ji mətédúlé nə məshíne, mə ji nyəηg á kuwô. Mə á yə, ká dɛgí, mə ji kuwó, mə é ji kuwó kandɛgə á kandɛgə. Mə mbíd shwiy nə baη mɪnjɪm mádí jwónz lá mbwód. ¹⁹ Ciləg sâ jêsh wó mə dúg yí, nə sá í ηgə sîy yí, nə byəηg í é zə bə yí. ²⁰ Mə zə féég wo *ndímba wəacén-cení zangbá wó ηgə dúg wa mádí mbwê məncwúm dí óga, nə ndímba ícé í lámba zangbá bísə síyá nə or yí: wəacén-cení zangbá óni búse *wəéηgales wâ mədɔ zangbá, ícé í lámba zangbá í njúl mədɔ zangbá.

2

Kálaad á Dɔ́ á Ifêz

1:13 Dan 7.13; 10.5 **1:14** Dan 7.9; 10.6 **1:15** 14.2 **1:16**
 zangbá: 4.5 kafwεε: 2.12; 9.15; Heb 4.12 **1:17** 1.8; Dan 8.17-18
1:18 Rom 14.9; 1Kr 15.3-4, 25-26

¹ Cilág *éngales á *Dᵛ dúsá Ifêz yé ná: muud mbíd wæcén-céní zanᵗbá nyédí mbwé mæncwúm dí yé, á ηᵗgá kyey mpédúgá icé í lám̄ba zanᵗbá bísá síyá næ or yé, ηᵗgæ ci ná: ² «Mæ mpú mísóólúgú myô, mæ mpú bímbí wó ηᵗgá wáduga næ iséy yí, mæ mpú zény wó jí næ ndí ná wó cæel ηᵗgæ kæ shwóg yí; mæ mpú ná wo ádé magulæ ná binón̄ mimbáwálú mí búud ηᵗgág næ cugæ. Mæ mpú ná wo á bigas buud bwé dæ ci ná búásá *buud ó mílwámá bām mæε nda mpu bwo wá, wo á bigas bwo ná ndéé wo mú kwey ná bwé ηᵗgæ shüg. ³ Wo jí næ zény ná wo ká shwóg, wo a má dág micún̄ shú dām dí ná dág dág, nji wo anᵗgê næ kæ mpús. ⁴ Nji mæ ηᵗgæ ná jum wo næ sá ηᵗgwûd, jí ná wo anyínᵗgê ná cæel mæ nda wó á fwo dæ cæel mæ ná. ⁵ Tádúgág kúl wó ηᵗgá zhu næ mbæᵗgú yí, céndúg tédúgá, wo nyínᵗgæg tééd mísóólúgú myô mí ashúshwóógá. Nkí ntó dí, mæ zæ nûᵗ, zæ yíl cé lám̄ba gwô kúl í dæ tów yí. ⁶ Í njúl ná mæ ηᵗgæ gwág wo nywa næcé wó mpii mísóólúgú mí búud bwé ηᵗgá bε Níkwalâ wá, námá nda má mpií mísóólúgú myᵗᵗᵗgæ ná. ⁷ Muud jí næ mælwê má gwág yé, ká mpú gwág ísâ Nkêᵗkê Shíshim ηᵗgá jaaw mædᵗ má Zembî yí. Muud mæ bá ntᵗ yé, mæ bá yæ nyæ ηkul ná a dág bumá líí á cug í tál *Paradis má Zembî dí yí.»

Kálaad á Dᵛ á Simirnæ

⁸ Cilág *éngales á *Dᵛ dúsá Simirnæ yé ná: muud jísá mátéédulé næ mæshíne yé, nyæ á yæ ná ndéé a nyínᵗgæ gwûm yé, ηᵗgæ ci ná: ⁹ «Mæ mpú bímbí wó

2:1 1.16, 20; Ifz 1.1 **2:2** 2Kr 11.13; 1Yn 4.1 **2:5** 2.16, 22; 3.3, 19 **2:7** 22.2, 14, 19; Mæt 2.8-9; 3.22; Eze 28.13; 31.8; Mat 13.9, 43
2:8 1.8, 18 **2:9** 2Kr 6.10; Zhk 2.5 Sátan: 3.9; 2Kr 11.14-15

ngé bwəma nə micún yí, mə mpú ná wo ngə cugə məbúwa dí, í njúl ná wo jí nə kúm. Mə mpú bímbí bəəng bwə ngə shüig ná búsə *Oyúden wá bwə ngə ntáma wo jíná yí. Bwə cúgé fwámé Oyúden, búsə buud wá Dɔ mə *Sátan. ¹⁰ Wo zə bá jug, nji sá jəəng í ajəláyé nə sá wo ifwaas. Dugí, Njwû məjamb mə bá zə sá ná bóól búúd bín bwə kég mímbwugəd; sá jəəng í bá bə bí məkugulə shú ná sá bí búsá yí í mpúyág. Bì é jug tən mwôw wúm. Wo ɔ baagulə kuú njəənd wô kə wóós jwów lú shwiy, mə ka bá bwéed wo cug nda *túm gúmá. ¹¹ Muud jí nə məlwə mə gwág yé, kə mpú gwág ísâ Nkə̀nkə̀ Shíshim ngə jaaw mədɔ mə Zembî yí. Shwiy ábée í ábúle ná bii múúd mə bá ntɔ yé.»

Kálad á Dɔ á Pergâm

¹² Cilág *əngəles á *Dɔ dúsə Pergâm yé ná, muud jísə nə kafwəle njəwá íkóómb íbá yé mə ci nó: ¹³ «Mə mpú kúl wó njúl yí, *caəngə mə *Sátan jí nûn. Mə mpú ná tɛem bə ntó, wo mə nada nə jíná dām. Mə mpú ná təə ja bwə á gwú wúshined waamə abúgúlág Antipas nûn bídí kúl Sátan njúl yí, wo a shígé kílya búgə wó ngə *búgula mə yí. ¹⁴ Nji mə ngə ná jum wo nə búbaalé ísâ: wo jí nə bóólúgá búud na bwə ngə bɛ minjígúlá mí Balaam. Balaam nyə a jíguli Balag ná a sáág ná buud ɔ *Izə̀rə̀yél bwə dэг ocúdu buud bwə ámə cigə shú ózembî ɔ áyadúg wá, bwə wúsəg námə mənýúul jaŋga dí shú nə bwə bág nə bəəgú bwədí ícugəd. ¹⁵ Wo jí námə nə buud bwə ngə jíguli minjígúlá mí búud bwə ngə bɛ Níkwalá wá. ¹⁶ Céndúg tédúgá, nkí ntó dí, mə ləel námə wóós

2:10 Mat 10.28; 1Kr 9.24-25 **2:11** 20.6, 14; 21.8 **2:12** 1.16

2:14 2.20; Ilɔ 24.25; 25.1-3; 31.16; 2Pr 2.15

nûŋ, zə lúmbuli nə buud bəɔŋgá nə kafwele jí mə mpu dí yí. ¹⁷ Muud jí nə məlwə mə gwág yé, ká mpú gwág ísâ Nkêŋkê Shíshim ŋgá jaaw mədɔ mə Zembî yí. Muud mə bá ntɔ yé, mə bá sá ná a dág *mána mə jí nə ndí shwoó dí yé, mə yə námə nyə kwóógú áfufumá í njúl nə jínə ágúgwáan cilyá, jínə dí nə tɔɔ muud nda mpu yí; muud mə bá námə mpu dwo nji muud mə lág kwóógú yé.»

Kálaad á Dɔ á Tiyatîr

¹⁸ Cilág *éŋgales á *Dɔ dúsə Tiyatîr yé ná: *Mwân mə Zembî, muud jí nə mísh mə ŋgá lwenya nda minŋwiile yé, á jí nə məkuú nda inkwánz yé, ŋgə ci ná: ¹⁹ «Mə mpú mísóólúgú myô myêsh, tɔɔ cɛɛlí gwô, tɔɔ búgá gwô, tɔɔ sáal dwó, tɔɔ lám jisów wó jí nə ndí yí. Mə mpú námə mísóólúgú wó mú ŋgə sá ja ga dí myá, mí bulya cɔ mí ashúshwóógú. ²⁰ Nji mə ŋgə ná jum wo nə sá ŋgwúd. Wo ŋgə dág mísóólúgú mí Zhézabel nə mísh. A ŋgə yad ná a jí mudá micúndə mə Zembî, a ŋgə shüig osóol ɔ mäsáal bâm ná bwə ŋgəg nə sá jaŋga, bwə ŋgəg nə də ocúdu buud bwə ámə cígə shú ózembî ó áyadúg wá. ²¹ Mə a mə yə nyə fwála ná a céndúg tédúgá, nji nyə acéélé yɔw jaŋga. ²² Né ndéé, mə bá sá nyə ná, mə bwíg nyə bwágə *íncwaw í ntugud; né ndéé, buud bēsh bənónŋ bwə á sá minɔomb wá, mə bá lwó bwo incwaw í ntug, ŋkí bwə acéndé mítédúgá ná bwə yɔw mísóólúgú mí abúbôw myé myɔŋg. ²³ Mə bá námə gwú bwán bé bēsh, mədɔ mēsh mə ka bá mpu ná mə wə mə bigas mítédúgá nə iyéesh í búud, mə bá jəna nə muud yēsh

2:17 Sôm 78.23-25; Yuá 6.48-51 kwóógú: Zak 3.9 jínə ágúgwáan: 3.12; Iza 62.2; 65.15 **2:18** 1.14-15 **2:20** Ilŋ 25.1-8; 10j 16.31; 20j 9.22, 30; Mis 15.20 **2:23** 22.12; Zhe 11.20

a bídí, bɛ mísóólúgú myé. ²⁴ Nji, bí bɔɔŋg óbúgula wâ Tiyatîr bí anɔê nɔ bɛ minjígú alá mí múdá wɔɔŋg wá, bí buud bí áshígé nyí ísâ bwá ŋgɔ jôw ná mindimba mí *Sátan dí wá, mɔ á nyiŋgəyé ná bá káág bí wúl mbag. ²⁵ Mɔ ji nji ná, bí mpúg bii sá bí bí nɔ ndí yí kə kumə ja mɔ bá nyiŋgə zə yí. ²⁶ Muud mɔ bá ntɔ yé, múúd mɔ bá síya nɔ mɔ ná ndéé kə wóós ja shí ga í bá shîn yé, mɔ bá yə nyə ŋkul ná a jwúg nɔ ikúl byêsh, ²⁷ a ka bá dɔ fála byo nɔ ŋkád nda muud mɔ bwú mímbágé mí mpí yé. ²⁸ Námá nda Dâ nyə á yə mɔ ŋkul ná, mɔ bá námá yə nyə acén-cení mɔ dɔ faan mpámán mpámán yé*. ²⁹ Muud jí nɔ mɔlwə mɔ gwág yé, kə mpú gwág ísâ Nkɛŋkɛ Shíshim ŋgɔ jaaw mɔdɔ mɔ Zembî yí.»

3

Kálad á Dɔ á Sardes

¹ Cilóg *éŋgales á *Dɔ dásé Sardes yí ná: muud jísé nɔ mishishim mí Zembî zanɔgbá nɔ wəacén-cení zanɔgbá yé mɔ ci ná: «Mɔ mpú mísóólúgú myô myêsh. Buud bwá ŋgɔ bul gwádɔga ná wo ji kuwó, í njúl ná wo ji mbimbə. ² Jigɔ ŋkasə, wo lúlushig súsúsá í mɔ lúg ni, í á bá yə. Nəcé mɔ mɔ dúg ná mísóólúgú myô mí afwóyé bə mílwándúlá mísh mɔ Zembî waam dí. ³ Tédúgág nda wó á lóg njígú alá ná, nɔ nda wó á gwág wə ná. Céndúg tédúgá, wo nyíŋgəg baagulə njígú alá wɔɔŋg. Wó ká bə kú ji ŋkasə, mɔ zə nda júwál, wo kú mpu ja mɔ é wóós yí. ⁴ Nji, bóólúgá

2:25 3.11 **2:26** 12.5; 19.15; Sôm 2.8-9 **2:28** 22.16 * **2:28** Námá nda 22.16, acén-cení mɔ dɔ faan mpámán mpámán yé jisə yuug á ŋkul Dâ mɔ bá yə múúd wɔɔŋg yí. **3:1** 1.4, 16 **3:3** 16.15; Mat 24.43; 1Te 5.1-2 **3:4** 6.11

búúd wâ wódí Dɔ dí nûη Sardes bwá a shígé wá nyéé myáη míkáándád. Bâη wá sónónη má bá kyey sámhá wá, nə mikáándá mí áfufumá nəc é í jəlá nə bwo ntó. ⁵ Ná ndeé, muud mə bá ntɔ yé, mə bá bwééd nyə káándá áfufumá. Mə abúlé jímbal jíńá dé kálaad á cug dî. Mə bá magulə nyə mísh má Sóóηgá waam bəńđη wəəηgəles béd. ⁶ Muud jí nə məlwə mə gwág yé, ká mpú gwág ísá Nkəηkə Shíshim ηgə jaaw mədɔ má Zembî yí.»

Kálaad á Dɔ á Filadelfî

⁷ Cilóg *éηgəles á *Dɔ dúsá Filadelfî yé ná: Nkəηkə muud, Muud á obúbále, muud jí nə juwəga njów má *Dávid yé; muud jí ná, á ká juw, muud nda fad; á ká fad í, muud nda juw yé, á ci ná: ⁸ «Mə mpú mísóólúgá myô, mə mə juw mpumbé wódí shwóg, mpumbé múúd cúgé nə ηkul fad yí. Má juw wo wə nəcə wo cugé mpu bə nə ηkul, nji wo má baagulə kéel dām kú kílya mə. ⁹ Mə bá yə wo buud búsá Dɔ mə *Sátan dí óni, bwá ηgə ci ná búsə *Oyúden, bwá nda bə fwámé Oyúden óni; bwá ηgə shiig. Mə bá sá ná bwá zág kúd wo məmpwoombá shí, bwá mpu ná mə á cəel wo. ¹⁰ Nda wo á baagulə kéel dām nə zény ná, məmėfwó mə bá námə baagulə wo ja fwála lú mákəgulə í bá zə kwaga nə shí nyêsh yí. Muud yêsh á shí ga mə bá bwəma nə məkəgulə məəηg. ¹¹ Mə wál bá nyingə zə. Bíg sá wó jí nə ndí yí ná kpwíny, shú ná muud kú bá déég wo *tûm gúmé wô.

¹² «Muud mə bá ntɔ yé, mə bá təl nyə Zembî waam

3:5 Mat 10.32 kálaad: 13.8; 17.8; 20.15; 21.27; MmN 32.32; Sôm 69.29; Iza 4.3; Luk 10.20 **3:7** Iza 22.22; Mat 16.19 **3:9** 2.9; Iza 49.23; 60.14 **3:10** 1.9; Luk 21.19; 1Kr 10.13; 2Pr 2.9 **3:11** 2.10, 25; 22.7, 12, 20; Zak 2.14 **3:12** 2.17; 14.1; 21.2; 22.4; Eze 48.35

dí Mpáánzá ná shîm, a nda bá nyingə wú cínəŋg. Mə bá cilə nyə jínə mə Zembî waamə nə jínə lú ŋgwála mə Zembî nyúúlúd. Ŋgwála wəŋgú wə Yurúsəlem agúgwáan mə bá wú gwów wə Zembî yé. Mə bá námə cilə nyə jínə dām ágúgwáan nyúúlúd. ¹³ Muud jí nə məlwê mə gwág yé, ké mpú gwág ísâ Nkêŋké Shíshim ŋə jaaw mədɔ mə Zembî yí.»

Kálaad á Dɔ á Ləwdisé

¹⁴ Cilág *éŋgəles á *Dɔ dásə Ləwdisé yí ná: muud jísə amən yé, wúshinəd abúgúlág, wúshinəd afwámê, amádí á sâ jêsh Zembî nyə a té yí, a ŋgə ci ná: ¹⁵ «mə mpú mísóólúgú myô myêsh. Wo jisə fwaalá, kú gwɔ, kú təla. Wo ɔ nywá bə ŋkí təla, ŋkí ntəg ŋkí gwɔ, yáa. ¹⁶ Nə ndéé, nda wó jísə fwaalá, kú təla, kú gwɔ ná, mə bá gwú wo nda igwíile. ¹⁷ Wo mú ŋgə ci ná: “Mə mə bíg, mə músə nə byəɔg, mə anyíŋgəyé jii təw sâ.” Í njúl ná wo ampúyé ná wo ji ŋkúŋkwónúlə, ntágúlá-ntágula, mbúbúwá, wo njúl ancím-ncím, shushwáás. ¹⁸ Ntó, gwágúlág məcwûŋ mága: zaág mádí, zə kusə or mə á mə shîn fyá nə kuda yé, wo bígúg. Zaá kusə míkáándə mí áfufumə wo bwáádúg, wo nda ná nyingə bə shushwáás, nda nyingə bə nə shwôn. Zaá kusə cwé cwéel míshúd, wo mpúg dúg shwóg. ¹⁹ Mee mə dɔ lás nə buud mə céel wá, mə dɔ ság bwo. Ləlúg ŋkúl, céndúg mítádúgá. ²⁰ Dugí, mə təl mpumbéd mə ŋgə kudə. Múúd mə ká gwág kəl dām, a juw mpumbé, mə nyíi nyádí njów zə də nə nyə kul ŋgwúd. ²¹ Muud mə bá ntɔ yé, mə bá sá ná a zég, sá zə ji mádí caŋgəd; nəcé ja mə á ntɔ yí, mə á

3:14 1.5; 19.11; Yuá 1.3; 2Kr 1.20 **3:17** Ozê 12.9; 1Kr 4.8 **3:18** 6.11; 16.15 **3:19** Mik 3.11-12; Heb 12.5-6 **3:20** Mat 8.11; Yuá 14.23 **3:21** 1.6; Mat 22.44; Heb 8.1

zə námá, sá pupá zə ji nyédí caaṅgád. ²² Muud jí nə məlwê mə gwág yé, ké mpú gwág ísâ Nkêṅkê Shíshim ṅgá jaaw mədɔ mə Zembî yí.»

4

Gú má má Zembî

¹ Mə músə nyiṅgə kənd mísh, mə mú dóg mpumbé í njúl nə bagə nūṅ joṅud. Kál mə á fwo gwág í ṅgá lwɔ́ nda cwôṅ yí í músə cɪ nə mə ná: Zaá kúga gwôw, mə zəg lwó wo ísâ í jéla nə bá zə sɪy yí.

² Kú námá bwey, Nkêṅkê Shíshim mú zə sá mə nda mə ṅgə cugə nji *shíshim dɪ. Mə músə dóg məma *caaṅgá, muud njúl cínəṅg. ³ Muud wəəṅgú ké dɛ lwenya nda jɔjɔ mákwóógú bwé dɛ jôw nə zhâspə nə sardwân má, njumbú í má lyɛ nyə caaṅgá, njumbú wəəṅg ṅgá lwenya nda kwóógú bwé dɛ jôw nə emerôd yí.

⁴ Bíl ícaaṅgá məwûm məbá nə ínê í njúl na caaṅgá ni dí mákoogú məkoogú, ocúmbá buud məwûm məbá nə ónê bwé njúl ícaaṅgá byəəṅgúd. Bwé nə mikáándé mí áfufumá, nə mítûm mí gú má lúúd, mí njúl síyá nə or.

⁵ Minjəs mí mú dɛ dagɛwə, mí ṅgá zhu na caaṅgád, nə məjuṅú, nə ṅkél mpú. Mə mú dóg ilámba zaṅgbá minjidyá na mpwóómbú caaṅgád, ilámba byəəṅg bí sə míshíshim zaṅgbá mí dɛ tôw mísh mə Zembî dí myá.

4:2 5.7; Sôm 11.4; 103.19 **4:3** Eze 1.26-28 **4:4** ocúmbá buud: 5.5, 8, 10; 7.11, 13; 11.16; 14.3; 19.4; Iza 24.23 áfufumá: 6.11 **4:5** 8.5; 11.19; 16.18; 17.9; MmN 9.24; 19.16; Eze 1.13-14

⁶ Mə dúg námə gúl sá cínəng mpwóómbú caangəd nda məma m̄ə, nə ɲkúl-ɲkúl nda yēn kristāl. Bílúgá ísà ín̄ə í njúl míkuwó í á bə na tām caangə nə mákoogú məkoogú, ísà byəng í njúl nə mísh bwəma nə nyúúl nyēsh. ⁷ Kuwó sá áshúshwóógú í á bə nda zhwambánkwuɲ, ábēē nda cwə ɲgwúm ntɛny, aléel nə mpwoombú nda muud, ányina nda mpal ja á ɲgə jéel yí. ⁸ Míkuwó mí ísà mín̄ə míni myēsh mí ɲgə bə nə məfaafugə məsaman məsaman, faafugə dēsh nə mísh kúl jēsh, təw gwəw, təw shí. Míkuwó mí ísà míni mí də wá ɲgwa ja jēsh bulú nə mwásə ná:

Zembí Cwám̄ba ji ɲkɛɲkɛ, a ji ɲkɛɲkɛ, a ji ɲkɛɲkɛ,

Zembí á ɲkul nyēsh,

Zembí nyə á bə yé, á jísə yé, á ɲgə zə yé.

⁹ Ísà ín̄ə íni í ɲgə gúmal nyə, ɲgə ságusə nyə, ɲgə yə nyə akíba, nyə muud njúl caangəd, á ɲgə cugə kandugə á kandugə yé. ¹⁰ Nə ndeé, ja jēsh ísà íni í ɲgə wá nyə ɲgwa ntúni yí, ocúbá buud məwúm məbá nə ón̄ə bwə á ɲgə kúd məmpwoombú shí, ɲgə yə muud njúl caangəd yé gúma, nyə muud ɲgə cugə kandugə kandugə yé. Bwə ɲgə kul mitúm mí gúma myáɲ na mpwóómbú caangəd bwə ɲgə ci ná:

¹¹ Yé Cwám̄ba wúsú, yé Zembí wúsú,

í jəla ná bwə yág wo milwaná, nə gúma, nə mpífá.

Nəcé wo a té ísà byēsh;

wo wə wo á ji ná í bəg, í mú ntāg námə bə.

4:6 15.2; Eze 1.22 ísà ín̄ə í njúl míkuwó: 5.6, 8, 11; 6.1; 7.11; 14.3; 15.7; 19.4; Eze 1.5-12; 10.14 **4:8** 1.17; 11.17; Iza 6.2-3; Eze 1.18; 10.12 **4:11** Mat 1.1, 31; Mbú 5.9, 12; 11.15, 17; 12.10; 15.3-4; 19.6

5

Feedyá kálaad

¹ Mə mú dúg íí, muud nyə á bə a njúl caanǵád yé nyə á bə nə kálaad mbwə mənɔwúmád, kálaad wəənǵá njúl, micilyá cwû micilyá tóón, bwə á ka fúlə nyə nə ndéé fad nə lug* mifeedyá zanǵbá. ² Mə mú námə dúg gúl ŋkácíd *éŋǵales, a ŋǵə cúndə gwów-gwôw ná: «Zə mə mpíyá nə wəefúlə kálaad éga a tí mífeedyá myé yé?» ³ Nə ndéé, təɔ jon dí gwôw, təɔ wa shí, təɔ shí ga dí shí kú nə muud nyə á bə nə ŋkul wəef kálaad nə a dúg sâ jí cwû yí. ⁴ Mə músə ŋkêny məma yâ, nə dúgúlə nə kú nə təɔ muud nyə á mpíya wəef kálaad nə a dúg sâ jí cwû yí. ⁵ Nji, ŋgwól cúmbá muud mú ci nə mə ná: «Kú bεεg ji. Dugí, Zhwambánkwuŋ á bεend mə Yúda, nta mə *Dávid, nyə a mə ntə sâ jêsh; nyə wə jí nə ŋkul wəef kálaad, a tí mífeedyá zanǵbá míni.»

Mwâ nɔwəmbɛ

⁶ Mə mú dúg íí, na tām *caanǵá, Mwâ nɔwəmbɛ njúl nda buud bwə á cíǵə nyə tâŋ *mətúnuga, a təl na mpédúgá mikuwó mí ísâ minǵə nə ocúmbá buud. A njúl nə məlaag zanǵbá nə mísh zanǵbá; məlaag zanǵbá məəŋg wə mishíshim zanǵbá Zəmbî nyə á kənd shí nyêsh dí myá. ⁷ Mwâ nɔwəmbɛ wəəŋg nyə á ŋǵə shísh nə ndéé kə kumə wə muud nyə á bə a njúl

5:1 10.2; Iza 29.11; Eze 2.9-10; Dan 12.4, 9 * **5:1** Lug wúsə gúl sâ í dɛ bə kál óncɔŋ ə wóǵə bwə dɛ lwǵ məkwíindye dí yí; sâ jəŋg í dɛ nada, muud jee táám b ísâ nə ndí. **5:5** 4.4; Mət 49.9; Mat 1.1; Rom 1.3-4; Heb 7.14 **5:6** 4.6-7 Mwâ nɔwəmbɛ: 5.9, 12; 6; 7.17; 12.11; 13.8; Iza 53.7; Zhe 11.19; Yuá 1.29; 1Pr 1.19 mishíshim zanǵbá: 4.5; Zak 3.9 **5:7** 4.2, 9; 5.1, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 20.11; 21.5; 10j 22.19; Iza 6.1; Eze 1.26-28; 10.1

caanǵád yé; a músə lég kálaad múúd wəɔŋg dí mbwə mənɔwúmúd.

⁸ Ja Mwâ nɔwəmbɛ nyə á shîn lég kálaad yí, mikuwó mí ísâ minɔ̀ nə ocúmbá buud məwúm məbá nə ónɔ̀ bwə mú wusə mányúul ombúbudɔ̀ na nyádí shí məkuú. Bwə á bə, muud yêsh nə bínzhá nə ikwôw í njúl síyá nə or, ikwôw íni milwándálá nə cá: cá ni wə məjəgala mə óbúgala. ⁹ Bwə músə ɲgə sɛy susa ágúgwáan. Bwə á ɲgə sɛy nɔ̀:

Wo wə mə mpíyá nə ɲwa kálaad,
wo tí mífeedyá myé
nəcé bwə á cígə wo tâɲ mətúnuga.
Wo á ka tɔ̀ buud nə məcií mwô
shú nə bwə wúg míkám mí *mísémúd,
bwə bəg buud ó Zembî,
bwə ɲgə zhu íbɛend byêsh dî,
nə mákəl mēsh dí, nə íkúl nə ilwoɲ byêsh dî.

¹⁰ Wo a mə sá nə bwə bəg
faan lú ófada, ɲgə sêy nə Zembî.
Bwə bá bə nə ijwûga shí ga nyêsh dî.

¹¹ Mə músə nyiɲgə kənd mísh, mə mú gwág məkəl mə nɔ́lyá wəɲgəles bímbí múúd cúgé nə ɲkul lɔ̀ yí, bənɔ̀ɲ mikuwó mí íkukwumuga nə ocúmbá buud. Bwə á bə bwə mə lyɛ caanǵá nə bíiii. ¹² Bwə á ɲgə ci gwów-gwôw nɔ̀:

Mwâ nɔwəmbɛ bwə á cígə yé,
mə mpíyá nə lég mpífá, nə kúm,
nə fəg, nə ɲkul, nə gúmá,
nə milwaná, nə məzhwámá.

¹³ Mə mú gwág íkukwumuga byêsh Zembî nyə a sá

5:8 8.3-4; Sôm 141.2 bínzhá: 15.2 **5:9** 4.11; 5.6; 7.9; 14.3; Sôm 96.1 **5:10** 1.6 **5:11** wəɲgəles: Zhb 1.6; Dan 7.10; Heb 12.22
5:12 4.11 **5:13** Sôm 150.6; Flp 2.10

təo jɔŋ dí gwôw, təo wa shí, təo shí ga dí shí, təo mân yí, nə isâ byêsh bísé cínɔŋg yí, byêsh í ñgá ci ná: Nyɔɔŋg njúl caaŋgád yé bá Mwâ ncwəmbɛ, bwé mpíyá nə məzhwámá, nə gúmá, nə milwaná, nə ñkul kandugə á kandugə.

¹⁴ Mikuwó mí isâ mínî míni mí mú ci ná: Amen. Ocúmbá buud bwé mú búðəw shí, yə Zembî bá Mwâ ncwəmbɛ gúmá.

6

Mwâ Ncwəmbɛ mə zó tí mífeedyá mí kálaad

¹ Mə músə nyiŋgə kənd mísh, Mwâ Ncwəmbɛ mə tí feedyá áshúshwóógâ; mə mú gwág míkuwó mí isâ mínî míni, gúl mú kîm ná: «Zaág!» Kál dé í á bə nda njum-mpú. ² Mə músə nyiŋgə kənd mísh, mə mú dúg kabəlí í njúl nə fuúm, muud njúl gwo gwôw nə baŋgá mbwád. Bwé mú yə múúd wɔɔŋgú *túm gúmá. A mú tí njɔɔnd ná, nda á jí məntɔ-buud ná, a nyiŋgə námá kə ñgə ntɔ.

³ Mwâ Ncwəmbɛ mú tí feedyá ábɛɛ, mə mú gwág kuwó sá ábɛɛ mə ci ná: «Zaág!» ⁴ Gúl kabəlí í mú cúwo, í njúl títî ná zhwuŋ, muud njúl gwo gwôw. Bwé mú yə múúd nyə á bə a njúl gwo gwów yé ñkul ná a kég sá ná shí nyêsh í tówág nə shwuu, kú ná nə mətəla, shú ná buud bwé ñgág nə gwúya. Bwé mú yə nyə məma kafwɛɛ.

⁵ Mwâ Ncwəmbɛ mə tí feedyá áléɛl, mə mú gwág kuwó sá áléɛl mə ci ná: «Zaág!» Mə músə nyiŋgə kənd mísh, mə mú dúg kabəlí í njúl yíyínd, muud njúl gwo gwów nə lwud mbwád. ⁶ Mə mú gwág

námá nda kál í ñgá cúwo mpédúgá mikuwó mí ísá mínô míni, í ñgá ci ná: «Ñgug *blé í zá kusha, kílo ñgwûd *danarî ncindî; ñgug *orzha wân, okílo olól danarî ncindî. Nji, ci wo nda ntáma máwúdə nə məlwəg.»

⁷ Mwâ Ncwəmbɛ mə tí feedyá ányina, mə mú gwág kuwó sá ányina kál dé mə ci ná: «Zaág!» ⁸ Mə músə nyiŋgə kənd mísh, mə mú dúg kabulí í njúl nə nyúúl məjúwó mə mbədí, muud njúl gwo gwów, muud wəŋgá nə jíná nə Shwiy, banj mínjîm í á ñgə bɛ nyə mpús. Bwə mú yə shwiy bá banj mínjîm ñkul ná bwə gwúg buud shí nyêsh dí tâŋ kəw ñgwúd á məkəw mənô; bwə ñgég nə sá nə ból búúd bwə yég dósmb dí, ból yə nə zha, ból yə nə kwaag-jumə bwə, bólúgá dŷy íbiin í shí.

⁹ Mwâ Ncwəmbɛ mə tí feedyá átána, mə mú dúg íí, *míshíshim mí búúd shí *alatâr. Í á bə míshíshim mí búúd bwə á gwúyəw nəcé Milésú mí Zembî wá, nəcé bwə á bə fwámé ówúshined, bwə á bwiŋg Milésú mí Zembî váál í jəla yí. ¹⁰ Mishíshim myəŋg mí á ñgə kîm gwów-gwôw ná: «Yé Ñkəŋkə Mása, Mása áfwámé, ñgáá wó jəlá nə kunda sâ, yá nə buud ɔ shí bwə á gwú sá wá? Wo é ñgə bwey ntáni ná ndéé kə wós jáyé ja?» ¹¹ Nə ndéé bwə mú ñgə yə bwo, muud yêsh jud áfufumá. Bwə mú ci nə bwo ná bwə səlŋ milám shí búbaalé fwála, kə wós ja bəsh bwə é kwaga bímbí bwə jəlá nə bə yí; nəcé í jii nə ból óshwá bán bənonə bwə á ñgə sêy wá nə ból ómínyəŋú bán bwə fwóg gwúyəw námá nda bwo.

6:8 Zhe 14.12; Eze 14.21; Ozê 13.14 **6:9** 1.2, 9; 12.11, 17; 19.10; 20.4; 1Yn 1.1-2 **6:10** 18.24; Sôm 13.2-3; Mbá 32.43; Luk 18.7

6:11 jud áfufumá: 3.5, 18; 4.4; 7.9, 13; 19.8, 14; Iza 61.10

12 Mə múšə nyingə kənd mísh, Mwâ Ncwəmbə mə tí feedyá ásaməna, shí í mú jág ntaɲusa, jwów mú yíndə ná ncuú nda káándó íkúsə, ɲkwoond yēsh ncindí mú bə títí nda məcií, 13 wəacén-céní wā joɲ bwə mú ɲgə kud shí námə nda íbumə í lí í də kud ná mínjwə ja ɲkwə ɲgə kuɲg yí. 14 Joɲ í mú fála nyúul nda múúd mə də fála kwəb-kwóló ná; mimbán myēsh nə məɲkwamə mēsh mə mú taw ícéd. 15 Í mú ka zə bə, tə oɲwú ə shí, tə ofwó búúd, tə milúlúú mí ózimbi, tə mikúkúm, tə oɲkácid, tə məlwaa, tə ofalí, bēsh óni bwə mú kə ɲgə shwaaw míku mí mákwóógú nə mákwóógú mā mimbánéd. 16 Bwə mú ɲgə ci nə mimbán nə məkwóógú mə anúní ná: «Kádágá sə, shweeləgá sə, sə bəg shwóg-shwóg nə muud njúl caɲgád yé, shwóg-shwóg nə kúl Mwâ Ncwəmbə mə kuya mpimbə yí. 17 Nəcə, jwów lú mpimbə mə Mwâ Ncwəmbə bá Muud njúl caɲgád yé í mə wós, muud e faam í?»

7

Məyigyé mə bwán ó Zembí

1 Ja ísə íni í mə shín bə yí, mə mú dúg *wəéngəles onə bwə tál íkóómb í shí ínə dī, bwə mə káágələ óɲkwə onə* wā shí. Bwə a shígé bíd ná ɲkwə kúɲgug tə shí, tə mən, tə málíd. 2 Mə mú nyingə dúg ɲgwól *éngəles ɲgə wú ɲge kóómb jwəw í də cúwo yí, a mbid sə bwə də bwadələ búúd məyigyé mə

6:12 8.5, 12; 11.13, 19; 16.18; Zhu 2.10; Mat 24.29 **6:14** 16.20; 20.11; Iza 34.4; Heb 1.11-12 **6:15** Iza 2.10, 19, 21; 24.21 **6:16** 5.7; Ozé 10.8; Luk 23.30 **6:17** Zhu 2.11; Nah 1.6; Sof 1.14-18; Mal 3.2 **7:1** 9.14-15; Zhe 49.36; Dan 7.2 * **7:1** Oɲkwə óni búsa bəɲg básə nə ɲkul caam shí wá.

Zembî á kuwô yí. Nda bwá á yə wəɛŋgales ónɔ̄ ŋkul ná bwá ntámág shí nə mâŋ ná, éŋgales mə á nyiŋgə dúg éne mú kîm gwów-gwów lás nə bwo. ³ Nyə á ci nə bwo ná: «Kúgá fwo ntáma shí, ŋkí mâŋ, ŋkí málí; bwándúgá, sá fwóg wá ósól ɔ mäsáal ó Zembî wúsú məyíigyé mámpwoombúd.» ⁴ Mə músə gwág ná buud bwá á wíyow məyíigyé wá bwá á bə buud otóóshin təd nə məwûm mánɔ̄ nə ónɔ̄, ŋgələ zhu íbɛend i *Izəɾəyêl byêsh dî.

⁵ Í á bə buud otóóshin wûm nə óbá bɛend mə Yúda dî,

otóóshin wûm nə óbá bɛend mə Ruben dî,

otóóshin wûm nə óbá bɛend mə Gâd dî,

⁶ otóóshin wûm nə óbá jé mə Azər dî,

otóóshin wûm nə óbá jé mə Nɛftali dî,

otóóshin wûm nə óbá jé mə Manase dî,

⁷ otóóshin wûm nə óbá jé mə Síməyon dî,

otóóshin wûm nə óbá jé mə Lévi dî,

otóóshin wûm nə óbá jé mə Isakâr dî,

⁸ otóóshin wûm nə óbá jé mə Zabulon dî,

otóóshin wûm nə óbá jé mə Yóseb dî,

otóóshin wûm nə óbá jé mə Bəŋzhamê dî.

Buud óni bêsh wá bwá á wíyow məyíigyé mámpwoombúd wá.

Kúl mə Zembî

⁹ Ja áməyíigyé éne mə shîn yí, mə mú dúg búúd áncuncuma, bímbí múúd cúgə nə ŋkul lɔ̄ yí. Bwá á bə buud wâ ilwon byêsh, nə íbɛend byêsh, nə ikúl byêsh, nə məkál mêsh, bwá tál mpwóómbú caaŋgád, Mwá Ncwəmbɛ dî míshúd, bwá mə bwáád íjud í

áfufumá, bwé nə máŋ mə lándú məbwád. ¹⁰ Bwé á
ŋgə kîm gwów-gwôw ná:

Zembî wúsú muud njúl caŋgád yé,
bá Mwâ Ncwəmbɛ wá bwé mə cug sâ.

¹¹ *Wəéŋgəles bēsh bwé mə lyɛ *caŋgə nə ocúmbá
buud, nə mikuwó mí ísâ mínŋ wá, bwé mú wusə
mányúúl shí ombúbudî na mpwóómbú caŋgád,
yə Zembî gúmá, ¹² bwé ŋgə ci ná:

Amen. Məzhwámá, nə milwaná,
nə fɔg, nə akíba, nə gúmá,
nə mpífá, nə ŋkul,
bísə Zembî wúsú ísâ byé
kandugə á kandugə. Amen.

¹³ Nə ndeé, ŋgwól cúmbá muud mú lás, ci nə mə
ná: «Ozə bāŋ bí nə ijud í áfufumá óni, bwé ŋgə wú
ŋgow?» ¹⁴ Mə mú bɛsa nə nyə ná: «Yé Cwám̄ba, wo
wá mə mpû.» A mú ci nə mə ná:

«Búsə buud bwé ŋgə wú yáág-yáág cúwélíd wá.
Bwé mə gusa íjud byáŋ məcií mə Mwâ Ncwəmbɛ dí,
sá ná í bəg ofúfumâ.

¹⁵ Gwə wá bwé tál na
mpwóómbú caŋgə mə Zembî dí yí.
Bwé é də yə Zembî gúmá bulú nə mwásə nyádí
Mpáánzə.

Muud njúl caŋgád yé mə bá wá bwo nyádí
gúgúwád.

¹⁶ Bwé ábúlé ná bwɛɛ gwág zha,
kú nyiŋgə bwɛɛ gwág shwáásúlə minú.

Tə yásə tə ŋgwól bibibi
nyə abúle ná nyiŋgə nyaan bwo nyúúlád.

7:10 5.7 **7:11** 4.4, 6 **7:12** 4.11 **7:13** 6.11; 7.9 **7:14**
1.5; 22.14; Sôm 51.9; Dan 12.1; Mat 24.21 **7:15** 21.3 **7:16** Iza
49.9-10

17 Nəcə Mwâ ncwəmbɛ
 jí tâm caɲgə yé má bá bə mbaagulə wáŋ,
 a bá kə nə bwo máncwun mə ɲgə wéeshuli
 məjúwó mâ cug mád,
 Zembî mú bá fim bwo məzhwííle mēsh míshúd.»

8

Feedyá á zaŋgbá

¹ Mwâ Ncwəmbɛ músə zə tí feedyá á zaŋgbá. Ja á má tí wə ntúni yí, mə mú gwág joné ná kufug tâŋ kúl wəla. ² Mə mú dúg *wəéŋgəles zaŋgbá bwə də tōw mísh má Zembî dí wá. Bwə mú yə bwo micwōŋ zaŋgbá. ³ ɲgəles shús mú zə tōw álatâr dî, a mbíd kwōw bwə də yáŋgulə *cáá yí, í njúl síyá nə or. Bwə mú yə nyə zhwog olabínda nə a jigálúg na álatâr dî, yíle jəŋg í bádúg nə məjəgula má míŋkəŋkə mi búúd myēsh tâŋ *mətúnuga. *Alatâr wəŋgú nyə á bə síyá nə or cínəŋg mpwóómbú caɲgád. ⁴ Yíle ólabínda nə məjəgula má míŋkəŋkə mi búúd í mú wú *éŋgəles dí mbwád, bád kə wə Zembî. ⁵ ɲgəles mú ŋwa kwōw bwə də yáŋgulə cáá yí, ŋwa kuda álatâr dí lwándulə cínəŋg ná cwóó, a músə wusə shí. Nkél mpú kə kyεεg, nə məjuŋú, nə minjəs, shí í mú jág ntaŋusa.

Micwōŋ mísaman mí ashúshwóógú

⁶ Wəéŋgəles zaŋgbá bwə á bə nə micwōŋ wá bwə mú kwəmsa ná bwə zə lwô myo.

⁷ Ashúshwóógú mú lwô yé cwōŋ. Nə mətálumu, nə kuda fulá nə məcií í mú shwiy shí. Kəw læ shí ŋgwúd

7:17 5.6; 21.6; Yuá 10.10, 11; Eze 34.11-16, 23-24 məzhwííle: 21.4; Sòm 126.5-6; Iza 25.8 **8:1** Zak 2.17; Aba 2.20 **8:2** micwōŋ: Zho 6.4, 6; Mat 24.31 **8:3** 5.8; MmN 30.1, 3 **8:5** 4.5; 6.12-13; Ləv 16.12; Eze 10.2 **8:7** 9.15, 18; Eze 5.2, 12 **8:7** MmN 9.23-25

á mækow málóol í mú cumbali jígə, kow lú ílíí ηgwúđ á mækow málóol cumbali námə jígə, ikáá ibús byēsh í mú námə cumbali jígə.

⁸ Engəles ábeē mú lwə yé cwôη. Bwə mú wusə gúl sâ mâη. Sâ jəηη í njúl námə nda məma mbáη í mə ja ηgwiile. Kow læ mâη ηgwúđ á mækow málóol í mú shîn bə məcií məcií, ⁹ kow ηgwúđ á mækow málóol mə íkukwuməga í á bə mikuwó mâη yí í mú yə, kow ηgwúđ á mækow málóol mâ ititíma í mú shîn cóóg.

¹⁰ Engəles aléel mú lwə yé cwôη. Məma ácén-céní mú wú jəη dí, a ηgé jígə námə nda shigə lú kuda. A mú zə kud kow ηgwúđ á mækow málóol mâ miηgwəđ nə milúu míncwûη dí. ¹¹ Acén-céní wəəηgú jínə dé wə Məgwul. Kow ηgwúđ á mækow málóol mâ məncúwó í mú bə ηkí gwul; ncúlyá buud bwə á ηgə ηgul məjúwó mâ məncúwó məəηη wá bwə mú ηgə yə nə məgwul məəηη.

¹² Engəles ányina mú lwə yé cwôη. Í mú zə bə, nə kow ηgwúđ á mækow málóol mâ jwôw, nə ηgwúđ á məəηη mâ ηkwoond íí, nə ηgwúđ á məəηη mâ wəacén-céní mə mú shila. Sâ jəηη mú sá nə kow ηgwúđ á mækow málóol mâ mwásə í mú bii yídúgú, bulú námə ntó. ¹³ Mə músə nyiηgə kənd mísh, mə mú gwág mpal ηgé jéel tām jəη a ηgé kām gwów-gwôw ná:

Wo buud ə shí ə! Nkwéε bí eé!

Nkwéε bí ja wəéηgəles olóol bwə mə lág wá

bwə é lwə myáη mícwôη yí eé!

9

¹ *Engəles átána mú lwɔ́ yé cwôŋ. Mə mú dúg ácéń-cení nyə á wú jon dí kud shí yé, bwə mə yə nyə juwəga bí ncímə. ² A mú juw bí ncímə, yíle í mú wú nūŋ nda yíle í ngə wú məma kuda dí yí. Yíle jəŋŋ í mú lwánd ngúl wêsh ná ndéé jwôw shila. ³ Ikájalá í mú də cúwo yíle jəŋŋ dí də shulə shí. Bwə mú yə ikájalá byəŋgú váál ŋkúl wəacəlaafə bwə də bə nə ndí yí. ⁴ Nji bwə mú ci nə byo ná í kú beeg ntáma ikáá nə ilí byêsh, í kəg ngə lúú nji buud bwə cúgé nə məyigyé má Zembí mpwóombú wá. ⁵ Bwə mú námə ci nə byo ná í kú ngə gwú buud bəŋgú, í yídag təl bwo cwúnd dí tŋŋ ŋkwoond otóŋ. Váál cwúnd í á ngə sá yí í á bə ná ŋkíim-ŋkíim nda ja ácəlaafə mə lúú múúd yí. ⁶ Í bá bə mwôw məŋgú di, buud bwə bá ngə sɔ́ ná bwə yə, nji muud kú yə; bwə bá ngə jii shwiy, nji shwiy ngə fúndə kə bwo shwóg-shwóg. ⁷ Ikájalá byəŋŋ í á ngə bə nda ikabalí bwə mə shín cwɔ́ ná bwə ké nə ndí dóómb dí yí. Í á bə nə isá mílúúd nda mitúm mi gúmə myâ síyá nə or, bwə nə məmpwoombú nda buud. ⁸ Bwə á bə nə ishílú mílúúd nda budá, məjə nda məjə mə ózhwambáŋkwuŋ. ⁹ Ibud i á bə bwo nda ibúdaga í íŋkwánz ózimbí bwə də búdal bud nə ndí yí, nyáŋ ncíndə nda ncíndə ómətúwa íkabalí ŋkí bulya í ngə julə kə nə ndí dóómb dí yí. ¹⁰ Mikwundú myáŋ mi á bə nda mikwundú mí wəacəlaafə, nə ishushwom; mikwundú myəŋŋ wə bwə á də sá buud məbôw nə ndí tŋŋ ŋkwoond otóŋ yí. ¹¹ Cí wáŋ wə *éŋgəles a bí

9:1 bí ncímə: 11.7; 20.1; Zhb 26.6; 28.22; Luk 8.31; 2Pr 2.4 **9:2**
 Mət 19.28; MmN 19.18 **9:3** MmN 10.12-20 **9:4** 7.2-3 **9:6**
 Zhb 3.21; Zhe 8.3 **9:7** Zhb 39.19-20; Zhu 2.4 **9:8** Zhu 1.6 **9:9**
 Zhu 2.5

ncímə, bwə də jôw nyə heburê dí ná Abadôn, gurêk dí ná Apolyôn*.

¹² Intúgúlí í ashúshwóógú í má shîn óni. Bíl íntúgúlí í ngə ná zə, məváál məbá.

¹³ Engəles ásamuna mú lwə yé cwôh. Mə mú gwág dúl kál í ngə wú málaag mənə mäsə álatâr or má Zembî dí má. ¹⁴ Kál dɔəng í mú cɪ nə Engəles ásamuna ná: «Cinyúg wəéngəles onə básə cɔɔlá ngwəɔ Ifurât wá». ¹⁵ Bwə mú ciny wəéngəles onə bwə á bə ŋkwəməsá shú dāh wəla, nə dāh jwôw, nə nyāh ŋkwoond nə wāh mbú wá. Bwə mú ciny bwo ná bwə gwúg buud í, kəw ngwúd á məkəw məlól. ¹⁶ Ozimbi bwə də ju nə ikabulí wá bwə á bə omilyəh mitəd mimbá, mə a shí gwág bímbí bwə á bə yí. ¹⁷ Ntó wə mə á dúg *ntamə a mísh ná bagəd yé, mə a dúg ikabulí nə ozimbi bwə də ju nə byo wá. Byāh íbúduga íŋkwānz bwə á búdal íbəd nə ndí yí í á bə, nə otítí, nə nyúul jon lə mpú, nə nyúul nciná. Byāh íkabulí nə milúú nda ozhwambāŋkwuŋ, kuda nə yíle nə fidə í á ngə wú bwo mímpud. ¹⁸ Okwaag-jumə ólól óni bwə mú gwú buud í, kəw ngwúd á məkəw məlól; í á bə, nə kuda, nə yíle nə fidə í á ngə wú ikabulí mímpu dí yí. ¹⁹ Nəcə ikabulí byəngə, ŋkul nyāh nyísə bwo mímpu dí nə míkwundú; mikwundú myāh mí nda onywā, mísə nə milúu, milúu myəngə wə mí də lwána. ²⁰ Bólúgá búúd bwə a shígé fwo yə nə okwaag-jumə óni wá, bwə áshígé cénd mítédúgá ná bwə yəw bəw-bəw mísólúgú bwə

* **9:11** Apolyôn: Mə kə ná «muud caamə-caamə». **9:13** 8.3; MmN 30.1-3 **9:14** 7.1; Mbá 1.7 **9:15** 8.7-12 **9:17** Zhb 41.10-12 **9:20** 16.9; MmN 20.13-15 **9:20** Dan 5.4, 23; Sôm 135.15-17; Iza 44.9-20

á dɔ sá myá; bwé áshígé yɔw yálə mójamb másá ózembî ó áyadúg dí má gúmá, mbéé ózembî ó or, nə kwóógú bwé dɔ lúlə *mwaanê nə ndí yí, nə dúl váál ηkwánz na, ozembî ó mákwoógú, nə ilí, mbéé ózembî kú nə ηkul mə dúgya, ηkí gwág, ηkí kyey. ²¹ Buud bəɔng bwé áshígé yɔw mágwú mə búúd, kú yɔw ncidə, kú yɔw jaŋga, kú yɔw júwo.

10

Kúkáláád á bíbýá

¹ Mə á nyiŋgə námə dóg gúl ηkácid *éŋgəles ηgə shulə wú jɔŋ dí, a mə fələ ηkúdú nyúúlád nda *sanda. Nyə á bə nə njumbú í má lyɛ nyə lúúd, mpwoombú ηgə lwenya nda jwôw; məkuú mé má á bə nda məmpɪŋ, mə njúl nda miŋwiile mí kuda. ² Nyə á bə nə kúkáláádú mbwád, kúkáláádú jɔŋg nə bagá. A mú shulə nə ndéé, təl kuú áməncwúm m̄ŋ, wɔŋg á məkóól cindú. ³ A mú k̄m gwów-gwôw, námə nda zhwambáŋkwuŋ mə dɔ b̄m ná. Nji nyə á k̄m yí, ηk̄l mpú mú saal íja zaŋgbá. ⁴ Ja ηk̄l mə sh̄n saal nt̄ani yí, mə mú tééd nə mə cilə; nji, mə mú gwág kəl mə ci nə mə jɔŋ dí ná: «Shweelúg s̄a ηk̄l mpú nyə ámə ci ja nyə ámə saal íja zaŋgbá ni, kú cilə gwo.» ⁵ Éŋgəles mə á dóg nyə á təl məkuú wúga m̄ŋ wúga cindú yé, mú b̄n mbwé məncwúm ηgeɛ jɔŋ d̄i. ⁶ A mú k̄ɛɛn Zembî ηgə cugə kandugə kandugə yé, nyə muud nyə á té gwôw nə is̄a byêsh bí cínŋg yí, a té shí nə is̄a byêsh bí cínŋg yí, a té námə m̄ŋ nə is̄a byêsh bí cínŋg yé; nyə á k̄ɛɛn nyə, a ci ná: «Í ábúlé

ná bwey, ⁷ ja éngales ázaṅgbá má bá lwṓ cwôṅ yé yí, *ndím̄ba má Zembî í bá ka zə nyîn, námé nda nyə á bwey d̄a jaaw osóol ɔ mäsáal bé *búud ɔ micúndá ná.»

⁸ Ná ndeé, kál má á gwág jon dí í mú nyingə lás nə mə ná: «Kaá wə éngales má t̄əl məkuú wúga m̄aṅ wúga cindú yé, wo kág ṅwa kúkáláádú á jí nə ndí mbwád ná bagé ni.» ⁹ Mə mú kə wə éngales kə ci nə nyə né a yég mə kúkáláádú. Nyə ntâg nə mə ná: «ṅwag gwo wo mínəg. Í é bə wo mwṓ dí cwû ná cindún, nji ṅkí ncwôṅ mpu dí nda kwaan.» ¹⁰ Mə mú ṅwa éngales kúkáláádú mbwád, mə mú minə; í mú bə mə ṅkí ncwôṅ mpu dí nda kwaan; nji, ja má má minə yí, mwṓ mú bə mə cwû ná cindún. ¹¹ Bwə mú ka ci nə mə ná: «Í jii ná wo kág nyingə jaaw s̄a Zembî má c̄ɛɛlə shú zhwog íkûl nə ilwoṅ nə mákêl, nə zhwog ojwú-buud yí.»

11

Obwiingye obá ɔ lán má Yésus

¹ Bwə mú yə mə fiidye í njúl nda lílí bwə d̄a ȳiga ís̄a nə ndí yí, bwə nə mə ná: «Tówúg ȳiga Mpáánzə má Zembî, nə *alatâr, wo lṓ búud bwə ṅgə yə Zembî gúmá cínəṅ wá. ² Nji, wo ɔ lúgá mbaadé wúsá luṅgula nə luṅgula dí yí, wo kú ȳiga wo, nəcə bwə á yə íkúl í cúgé *Oyúden yí wo. Ikúl byəṅṅ í bá tagulə nyaal ṅk̄ṅk̄ṅ ṅgwála tâṅ oṅkwoond məw̄m mán̄ṅ nə óbá. ³ Nji, mə bá yə óbwiingye obá b̄am ṅkul ná bwə cúndə micúndá myâm tâṅ mwṓw tóóshin nə mitəd

10:7 22.6; Zhe 25.4; Amo 3.7-8 **10:8** Eze 2.8-3.3 **11:1** 21.15

11:2 Sòm 79.1; Luk 21.24 42 oṅkwoond: 12.6, 14; 13.5; Dan 7.25; 12.7

mimbá nə məwûm măsaman, bwé bá ηgə cúndə bwé mə bwáád míηkuda.»

⁴ Obwiιγγε obá bəəηg básə wəolivyé obá nə ícé í lámba íbá Kálaad Zembî ηgə cı nó í tál mísh mə Cwám̄ba á shí nyêsh dí yí. ⁵ Múúd mə ká ntágulə bwo, miηgwiile mí wós̄s bwo mímpu dí, jígal búúd bwé ηgə lúmbuli nə bwo wá. Haaw! Muud yêsh mə ntágulə bwo yé, á jəlá nə bá yə ntó. ⁶ Búsə nə ηkul fad jəη, máánd mpú nó a kú nywə̄ té mwôw bwé ηgə cúndə micúndə mí Zembî yí, básə nə ηkul yid məjújwó mâ məncúwó mə nyεε məcíí, básə nə ηkul nti ókwaag-jumə shí məváál mēsh, ja jēsh bwé céel yí.

⁷ Ja bwé bá shîn bwiιηg sâ bwé á jála nə bwiιηg yí, biin í bá wú bí ncímə dí zə sá bwo dəəmb, ntə bwo nə ndéé gwú bwo. ⁸ Mimbimbə myáη mí bá já mbaadád, ηgwála ánúní dí, ηgwála bwé á bwambulə Cwám̄ba kwolós dí yí. Nηgwála ánúní wəəηg, dé jínə lú *ndím̄ba wə Sódóm, ηkí ntāg Igípten. ⁹ Buud wā ikúl, nə íbεend, nə məkəl, nə ilwəη bwé bá zə də beny mímbimbə myəəηg tāη mwôw málól nə kúl, bwé kú magulə ná bwé dúlɥg myo. ¹⁰ Buud wā shí bwé bá gwág mąshusəg nə shwiy dán dəəηg. Bwé bá təl mázəη, ηgə kənda məcwúm nəcé *buud ɔ micúndə óbá bəəηg bwé á təl buud cwúnd dí wa shí gaád.

¹¹ Nji, mwôw málól nə kúl məəηg mə ká cə, Zembî yám̄b bwo wúl ηgúl á cəg, bwé mú tōw tətəlí nə məkuú máη. Nó ndéé, ikukwendε í bá bii búúd bwé á zə də beny bwo wá. ¹² Bwé mú gwág dúl kál

11:4 Zak 4.1-3, 11-14; Yuá 8.17 **11:5** 2Oj 1.10; Sôm 97.3; Zhe 5.14

11:6 MmN 7.17-19; 10j 17.1; Zhk 5.17 **11:7** 13.1-2; 17.8 **11:8**

Luk 13.33-34 Sódóm: Mət 18.20; Iza 1.10; Eze 16.46 Igípten: MmN 3.16-19; 7.3-5 **11:10** Yuá 16.20 **11:11** Eze 37.9-10 **11:12**

2Oj 2.11; Mís 1.9

í ngé wú jon dí, í ngé ci nà bwo gwów-gwôw ná: «Bádúgá zə kâ!» Bwə músə bád mínkúdúd kə kumə jonud, buud bwə á ngə lúmbəli nə bwo wá bwə ngə dúg. ¹³ Shí í á jág ntaṅusa námə wəla dɔɔngúd, kɔw ngwúd á məkɔw wúm má ngwəla í mú shugala shí, buud otóshin zaṅgbá bwə mú yə nə ntaṅusälə shí í á ntaṅusa ni. Ikukwendɛ í mú bul bii bɔɔng bwə áshígé yə wá, bwə mú ngə yə Zembî a gwôw gúmá.

¹⁴ Intúgálí í ábɛɛ í mə cɔ́ íni, ya aléel í wál zə bə.

Cwôṅ á zaṅgbá

¹⁵ Ná ndɛɛ, *ɛngəles á zaṅgbá mú lwɔ́ yé cwôṅ. Məkəl mə mú kyɛɛg jon dí nə ŋkulú ná:

Cwám̄ba wúsú wə músə nə ijwúga juwálə nə shí ndon, nə nyə nə Kríst yé.

Nyə e jwú kandugə á kandugə.

¹⁶ Ocúmbá buud məwúm məbá nə ónɔ́ bwə á də bə bwə njúl byáṅ ícaangəd mísh mə Zembî dɛ́ wá, bwə mú wusə mányúúl shí ombúbudɛ́, yə Zembî gúmá.

¹⁷ Bwə á ngə yə nyə gúmá bwə ngə ci ná:

Sə ngə yə wo akíba, yé Zembî wúsú Cwám̄ba, Zembî á ŋkul nyêsh,

Zembî jísá yé, nyə á bwey námə də bə yé.

Sə ngə yə wo akíba nə wo wɛɛfálə məma ŋkúl nywô, tál íjwúga byô.

¹⁸ Ikúl í á gwág mpimbə, nji, wo mə kuya mpimbə gwô,

fwála í mə wóós ná wo sámbúg buud bwə á yə wá milósú,

11:13 6.12-13; Eze 38.19-20 **11:15** 4.11; MmN 15.18; Sôm 22.29-30; Dan 2.44; 1Kr 15.24-28 **11:16** 4.4 **11:17** 1.8; 4.8; 15.3; 16.7; 19.6, 15; 21.22; Amo 4.13; 2Kr 6.18 **11:18** 19.5; Sôm 2.1-5; 110.5-6

fwála á ná wo yág osóol ɔ mäsáal bwô myána myán; osóol ɔ mäsáal bɔɔŋg básə, nə *buud ɔ mícúndə nə minkɛŋkɛ mi búúd íí,
 nə bɔɔŋg bēsh bwé á ŋgə ŋwa jínə dwô nə gúmá wá, tɔɔ ozhizhe ɔ búúd tɔɔ fwámé búúd.
 Fwála í mé wós ná wo cáámug buud bwé ŋgə caam shí wá.

¹⁹ Bwé mú juw Mpáánzá mé Zembî jonud, *wólɛ sɔ jé í mú nyîn nyádí Mpáánzá. Minjəs mí mú báduga jonud, nə məjuné, nə ŋkél mpú, shí í mú jág ntaŋɛsa, mətálumu mé ŋgə kud məma íbúgú.

12

Mudá bá ŋkɔɔndú

¹ Dúl məma *shimbá í mú wós jonud; í á bə, mudá mé bwáád yásə tãŋ káándə, məkuú mə təl nyə mbyólád, nyə nə *tùm gúmá lúúd, tùm gúmá wɔɔŋg í njúl nə wəacén-cénî wûm nə óbá. ² Nyə á bə nə bum ná ntámb, a ŋgə kɛm nə məcey mé minú ná a zə byá.

³ Dúlégá shimbá í mú nyiŋgə wós jonud. Jãŋ í á bə, dúl váál ŋkɔɔndú ŋkí bwaag, a njúl títií ná zhwun, a mbíd milúú zangbá nə məlaag wûm; milúú zangbá míni mí njúl, lúú wêsh nə *tùm ícî.

⁴ Kwundú yé í á wéend wəacén-cénî wâ jon, kɔw ŋgwûd á məkɔw məlól, wusə shí. Ŋkɔɔndú éne nyə á kə tɔw mudá nyə á ŋgə bə ná a zə byá yé mpwóómbúd ná, nji ná mwán mé byél, a də. ⁵ Mudá éne mú byá mwán, mwámudûm, mwán mé jálá nə fála íkúl nə ŋkúd yé. Bwé mú ntág ŋkény mwán yé

11:19 4.5; 6.12-13; 8.7; 15.5; Zhb 38.22-23 wólɛ sɔ: 10j 8.1, 6 **12:1** Iza 7.14; 26.17 **12:3** ŋkɔɔndú: 12.7, 9, 13; 13.2; 16.13; 20.2; Dan 7.7, 24 **12:4** Dan 8.10 **12:5** 19.15; Sôm 2.9

wɔɔŋgá kə nə nyə wá Zembî, nyádí caaŋgád. ⁶ Mudá nyɛ mú túb kə shí a shwéeshá dí, kúl Zembî nyə á bwey kwambələ nyə jiya yí, shú ná bwə kág wáil nyə wu tâŋ mwôw tóóshin nə mitəd mimbá nə məwúm măsaman.

⁷ Nə ndeé, dɔɔmb í á ka zə kyεεg jɔŋəd. Míshiyêl bánôŋ *wəéŋgəles bé jáŋ kóómb, ŋkɔɔndú bánôŋ bé wəéŋgəles jáŋ kóómb. ⁸ Nji, ŋkɔɔndú bánôŋ jé gwoonŋ bwə áshígé lal mənku; ná ndeé bwə mú bə kú ná nə jiya jɔŋəd. ⁹ Nə ndeé, nda Míshiyêl bánôŋ wəéŋgəles bé bwə á ntɔ bwo ná, bwə á ka wánŋulə wusə ŋkɔɔndú anání éne kúga shí, nywá a yág bwə jów ná Njwú məjamb yé wɔɔŋgá, nyə Sátan, muud ŋgə shiig buud ɔ shí ndon bəsh yé, bwə á wánŋulə wusə bánôŋ bəsh wəéŋgəles bé.

¹⁰ Mə mú gwág dúl kál í ŋgə cí nə ŋkulú jɔŋ dí ná: Fwála Zembî mə cug búúd yí í má wóós, nə ŋkul nyé, nə íjwúga byé, nə mpəl má Kríst yé.

Nəcə bwə má wánŋulə wusə múúd ontaandê shí. Nyə muud nyə á ɗu kə nə ontaandê ɔ ómínyəŋə búsu kə ɗu jaaw Zembî tɔɔ ibulú, tɔɔ mimwásə yé.

¹¹ Bwə á má ntɔ nyə ŋkul nəcé məcií mə Mwá Ncwəmbɛ.

Bwə á má ntɔ námə nyə ŋkul nəcé bwiinŋulə bwə á bwiinŋ lán mə Yésus yí,

bwə áshígé cɛel cug jáŋ váál á ná bwə fúndá shwiy.

¹² Gwə wá má cí ná:

12:6 10j 17.1-7; 19.5-7; Mat 2.13 mwôw tóóshin nə mitəd mimbá nə məwúm măsaman: 11.2 **12:7** Dan 10.13; Yúd 9 **12:9** 20.2; Mət 3.1; Iza 14.12; 27.1; Luk 10.18; Yuá 12.31 **12:10** 4.11; 11.15 múúd ontaandê: Zhb 1.9-11; Zak 3.1 **12:11** 6.9; Mat 16.25 Mwá Ncwəmbɛ: 5.6; 1Yn 2.14; 5.4 **12:12** 18.20

nə jon læ gwôw, nə bí bəonŋ njúl nûŋ jon dí wá,
 gwágúgá məshusug!
 Nji, məntáguła nə bí, shí nə m̂aŋ!
 Nəcə Njwû məjamb mə shulə nûŋ bídí,
 a mpú nə fwála í mə lúg nyə bíbíyá,
 a mə ntâg bul nyada.

¹³ Ja məma ŋkəondú éne nyə a dúg nə bwé mə wánŋulə wusə nyə shí yí, nyə á ka zə julya nə mudá nyə a byá mwân mwámudûm yé. ¹⁴ Nji, bwé mú yə múdá wəonŋú məma məfaafugé məbá nda məfaafugé mə mpal, nə a jéelug kə shí a shwéeshá dí, nyédí jiyad, kúl bwé jəla nə kə wíil nyə yí. Nyə á ji wu mimbú mílól nə kúl, ŋkəondú nda kumə wu. ¹⁵ Nywá a yág éne nyə á ŋgə yámb məjúwó nə mpu yé, mə ŋgé wô nda ŋgwəŋŋə ŋgə wáámb mudá nə mə kə cə nə nyə. ¹⁶ Ká, shí í mú kyem múdá, í beeg mpu, minə ŋgwəŋŋə wêsh ŋkəondú nyə á ŋgə yámb nə mpu ni. ¹⁷ Nkəondú mú jág gwág múdá wəonŋú mpimbə. A mú ka zə kə lúmbuli nə bəonŋ bwé mə lág mpwoŋ buud mə múdád wá, búúd bwé ŋgé baagulə isâ Zembî nyə á ci nə í bág yí, bwé ŋgé bwiinŋ lán mə Yésus wá. ¹⁸ A mú ka kə tów shə á máŋud.

13

Biin á m̂aŋ

¹ Nə ndeé, mə mú dúg gúl biin ŋgé bád wú m̂aŋ, biin ni njúl nə məlaag wûm, milúú zəŋgbá. Məlaag wûm mání məsə na, laag dêsh nə *tûm ícî; míná mə

12:14 mimbú mílól nə kúl: 11.2 **12:17** 6.9; 11.7; 13.7; Dan 7.21

13:1 m̂aŋ: Dan 7.3 biin: 11.7; 13.11-17; 16.10; 17.3, 7-13; 19.20; Dan 7.3-8, 21, 25

*bwaasúlə mpu má njúl nyə cilyá mílúú. ² Biin má á dúg jəŋgú í á ngə bɛɛla ŋkweny, məcwəd má njúl nyə nda məcwəd mə gúl shísha nyaan-nyaan cúdú bwə də jəw nə *ours yí, mpu í njúl nyə nda zhwambáŋkwuŋ. Ŋkəndú mú zə yə nyə mpífə nyé, nə jiya ící jé nə yáág-yáág íjwúga. ³ Wúl lúú í á bə nyə nə váál fəŋ á ná nyə é yə. Ná ndeé, fəŋ nyəŋg mú bále yál. Buud ɔ shí ndon bəsh bwə mú ngə jág káam, bwə mú ngə bɛ biin jəŋg kúl í á ngə kə yí. ⁴ Bwə á ka kúd ŋkəndú məmpwoombú shí, nyə muud nyə á yə biin ŋkul nyé yé, bwə mú námə ngə kúd biin məmpwoombú shí ngə ságusə nyə ná: «Zə jí nda biin ga yé, zə jí nə ŋkul lúmbali dósomb nə nyə yé?»

⁵ Biin mú yéyow mpu shú ná a ngág nə lás məbil-ŋkəndí, ngə lás bwaasúlə mpu; a mú yéyow ŋkúl ná a sáág sósólúgú yé tən ŋkwoond məwúm mánə nə óbá. ⁶ A mú tééd lásúlə nə Zembí bwaasúlə mpu, lás nə jínə dé bwaasúlə mpu, lás nə kúl á də jí yí bwaasúlə mpu, tə buud bwə njúl jon dí wá, a lás námə nə bwo bwaasúlə mpu. ⁷ Bwə mú yə nyə zhií ná a lúmbálíg nə miŋkəŋkə mi búú, a ntə bwo. Bwə á yə námə nyə ŋkul ná a sáág misósólúgú myé íbɛend byəsh dí, nə íkúl byəsh dí, nə mákəl mēsh dí, nə ílwon byəsh dí. ⁸ Buud ɔ shí bəsh mínə má áshígé cilya kálad á cug dí ja Zembí nyə a fwə shí nə gwów yí, bwə bá kúd biin ni məmpwoombú shí; kálad á cug wəŋgú jí kálad mə Mwâ Ncwəmbe bwə á cígə yé.

⁹ Muud jí nə məlwə má gwág yé, a gwág! ¹⁰ Muud

13:2 2Te 2.9 **13:3** 17.8 **13:4** Sòm 89.7 **13:5** Dan 7.25;
11.36 42 ŋkwoond: 11.2 **13:7** 12.17 **13:8** 3.5 Mwâ Ncwəmbe:
5.6 **13:10** 14.12; Zhe 15.2; 43.11; Luk 8.15

yêsh í á bæ cęęlá ná a bá biil kwám yé, a biil kwám. Nyōng í á bæ ná a bá gwúyōw nā kafwεε yé, a gwúyōw. Sā jōng wó jí ná minķęņķę mi búúd mí jǎlá nā bul bæ nā jisów, bwó bii búgó mǎbwó mǎbá.

Biin á shí

¹¹ Nǎ ndεé, mǎ mú nǎmǎ dúg gúl biin ηgǎ cúwo wú shí. Jāη í á bæ nā mǎlaag mǎbá mǎ njúl nda mǎlaag mǎ mwâ ncwǎmbε; í á ηgǎ lás nda ηkǎndú.

¹² Jāη biin mú nǎmǎ zǎ lwóya ηkúl nyêsh biin áshúshwóógú í á bæ nā ndí yí, biin jōng ηgǎ dúg. A mú sǎ ná, shí nā buud ɔ shí bwó kúdúg biin áshúshwóógú yáág-yáág fǎη i á yǎl yí mǎmpwoombá shí. ¹³ Biin nī mú ηgǎ sǎ mǎma *mǎshimbá váál á ná a jǎw kuda í shulǎ wú jōη dí buud bwó ηgǎ dúg. ¹⁴ A mú ηgǎ shǎig buud ɔ shí nā mǎma mǎshimbá nyǎ á yéyōw zhíí ná a ηgǎg nā sǎ, biin áshúshwóógú ηgǎ dúg yí. A mú ci nā buud ɔ shí ná bwó sǎág vǎguli mǎ biin í á cǎgǎ nā fǎη kafwεε yí. ¹⁵ Bwó mú yǎ nyǎ zhíí ná a sǎág ná vǎguli biin í kúwog shú ná í lásúg, í sǎág ná bwó gwúg buud bēsh bwó ákúdé gwo mǎmpwoombá shí wá. ¹⁶ A mú sǎ ná buud bwó wíyág mǎyǎigyé ηkí mbwǎ mǎncwúmǎd ηkí mp-wóómbúǎd, buud bēsh, tǎo ozhizhe ɔ búúd tǎo fwámé búúd, tǎo mimbúbúwá tǎo mikúkúm myêsh, tǎo ofalí tǎo mǎlwaa mēsh, ná bēsh bwó wíyág mǎyǎigyé. ¹⁷ Muud yêsh mǎ bǎ kú wíya mǎyǎigyé mǎōng yé nyǎ é bæ, ci a kú kusǎ sǎ, ci a kú nǎmǎ kusha tǎo sǎ. Mǎyǎigyé mǎōng mǎ á ηgǎ bæ, gúl ja í bæ jínǎ mǎ biin áshúshwóógú, gúl ja nǎmbǎ á jínǎ dǎōng.

18 Na má jii fūg. Muud ji nā ikēŋ wá jí nā ŋkul bála nāmbō má biin jōŋg, nācé nāmbō wōŋgú jisē mēyigyé mā jíná lú múúd. Nāmbō wōŋg wá mitəd mísaman nā mēwūm māsaman nā ísaman.

14

Mwâ ncwæmbe bânêŋ buud bwá á wú mík wámúd wá

¹ Mē músē nyiŋgē kænd mísh, mē mú dúg Mwâ Ncwæmbe tál lúú mbáŋ bwá ðu jōw ná Siyôn yíid, bânêŋ buud otóshin təd nā mēwūm mánŋ nā ónê. Buud bōŋg bwá á bē nā jíná má Mwâ Ncwæmbe nā dé má Sósŋgú yé cilyá mpwóómbúd. ² Mē mú gwág kál ŋgá wú gwôw, í ŋgá shwag nda mājúwó má mpûŋ, í ŋgá saal nda ŋkél mpú áyiyáág; kál dōŋg í á ŋgē gwíig nda ibíinzhá ná buud bwá ŋgē bwam. ³ Bwá á ŋgē sey ŋgwa ágúgwáan bwá tál mpwóómbú caaŋgád, mikuwó mí ísâ mínê nā ocúmbá buud bwá njúl. Kú nā ŋgwól múúd nyē á bē nā ŋkul jíig ŋgwa wōŋgú, námé nji buud otóshin təd nā mēwūm mánŋ nā ónê bwá á zhu shí wá, bōŋg Zembî nyē a jéna tâŋ shú ná bwá wúg mík wámúd wá. ⁴ Báá bwá áshígé bwele lweegushi ícug nā nyá budá, bwá á ðu ji óncwíyê. Bwá ðu ŋgē bē Mwâ Ncwæmbe kál jêsh á ká yí. Zembî nyē a féesh bwo mpódúgá buud, a jéna tâŋ shú ná bwá wúg mík wámúd. Nyē a sá ntó shú ná bwá bég bá Mwâ Ncwæmbe tâŋ nda mpumá ashúshwóógú bwá ðu kænd koogú shú má Zembî yí.

14:1 22.4 mbáŋ bwá ðu jōw ná Siyôn: Iza 4.5; Zhu 3.5 buud otóshin təd nā mēwūm mánŋ nā ónê: 3.12; 7.3-4 **14:2** 1.15; 15.2; 19.6; Eze 1.24-25 **14:3** 4.4, 6 ŋgwa ágúgwáan: 5.9 **14:4** Yuá 10.4-5

⁵ Bwá áshígé bwele bēny mímpu myáŋ bwiing ijóó, bwá á bæ ntâg kú nâ tã sâ á jumúg.

Jwów á mazhúgálá

⁶ Mâ mú nyingâ dúg ngwól *éngales ngó jéel tâm jon. Nyâ á bæ nâ Jǝǝ Kéel á kandugâ kandugâ ná a bwíingug buud ǝ shí, ilwon byêsh, nâ ibeend byêsh, nâ mákâl mēsh, nâ ikûl byêsh. ⁷ Nyâ á ngâ ci gwów-gwôw ná: «Gwóógá Zembî, yágá nyâ gúmá nâcé fwála lú sémyé mílâsú má wóós. Kúdúgá nyâ mampwoombá shí, nyâ wá nyâ a sá gwów nâ shí, a sá mâŋ nâ mæncwun!» ⁸ Ngwól éngales, éngales ábeê mú ngâ bɛ ashúshwóógú a ngá ci ná: «Babilon má bwíl, ngwála í á ðu jwǝǝ ni í má bwíl, ngwála í á nywíl ikúl byêsh nâ janŋa nda bwá ðu nywíl búúd nâ mælwæg ná, í má bwíl.» ⁹ Ngwól éngales, éngales aléel mú námâ ngâ jéel tâm jon a ngá ci gwów-gwôw ná: «Múúd mæ ká kúd biin bá vuguli jé mpwoombá shí, a wíya máyigyé máŋ ŋkí mpwóómbád, ŋkí mbwád, ¹⁰ Zembî mæ bá námâ ngulal múúd wãŋgú mpimbâ jé nda bwá ðu ngulal múúd mælwæg ná. A bá yâ nyâ gwo nyádí bálá mpimbâ dí, kú cweel nâ gúl sâ. Muud wãŋg mæ bá bwæma nâ cwúnd kúl kuda nâ fidâ í ngá gwó yí. A bá bwæma nâ cwúnd jãŋgú, miŋkɛŋkɛ mí wáéngales nâ Mwâ Ncwæmbe bwá ngá dúg. ¹¹ Buud bwá ngá kúd biin mpwoombá shí, kúd námâ vuguli jé mpwoombá shí, bwá wíya námâ máyigyé má jínâ dé wá, yíle kuda í ngá sá bwo cwúnd yí í bá ngâ bád kandugâ á kandugâ. Bwá bá

14:5 Iza 53.9; Sof 3.12-13 **14:6** Mat 24.14 **14:7** Sôm 146.6

14:8 17.2; 18.2 **14:9** 13.15 **14:10** 15.7; 16.1, 19; 19.20; Mat 19.24; Sôm 11.6; Zhe 25.15; Eze 38.22; Mat 25.41 **14:11** 19.3; Iza 34.10

yóola, nə mwásə nə bulú, kú nə wogá.» ¹² Í bá jii ja jooŋ ná miŋkɛŋkɛ mi búúd mí mpúg jísəw, bá buud bwə ngə baagələ isá Zembî nyə á ci ná í bág yí, bwə ngə *búgala Yésus wá. ¹³ Mə mú gwág kál ngə ci jon dí ná: «Cilág sâ má zə jaaw wo ga: Tээd kíkídiga, buud bwə é ngə yə bwə njúl buud ɔ Cwámba wá, báá bwə má jəla. Haaw, mə Nkɛŋkɛ Shíshim, mə ngə magələ ná bwə má jəla, bwə má yowula nə iséy byaŋ, nəcé misóólúgú myáŋ mí ngə bɛ bwo.»

Bwə bá saag shí mishwun

¹⁴ Mə músə nyiŋgə kənd mísh, mə mú dág ŋkúdú áfufumə, muud njúl ŋkúdú wəoŋg dí, a ngə bɛɛla nə Mwān mə múúd. Nyə á bə nə *túm gúmá lúúd, í njúl síyá nə or, a mbíd njəwá báágə bwə də saag *blé nə ndí yí mbwád. ¹⁵ Ngwól *éŋgəles mú cúwo wú *Mpáánzə Zembî a ngə kîm gwów-gwôw ngə ci nə muud nyə á bə a njúl ŋkúdú yé ná: «ŋwag báágə másaag dwô wo sáágug shí, nəcé fwála lá másaag má wóos, idəw í mú miŋgwíy.» ¹⁶ Muud nyə á bə a njúl ŋkúdú yé mú ŋwa báágə másaag dé saag shí. ¹⁷ Ngwól éŋgəles mú cúwo wú Mpáánzə Zembî nyísə jon dí yí; nyə á bə námə nə báágə másaag í njúl njəwá. ¹⁸ Ngwól éŋgəles mú wú álatâr dî; nyəŋ nyə á bə nə ŋkul mə jwú nə kuda. A mú lás gwów-gwôw ci nə nyooŋg nyə á bə nə njəwá báágə másaag yé ná: «ŋwag báágə másaag dwô, wo kág shí, kə ngə sám b ikaŋ í *vînyə ngə sɛɛŋg, í má shîn tî.» ¹⁹ Éŋgəles mú ntāg ŋwa báágə másaag dé. A mú kə shí, kə ngə sám b ikaŋ í vînyə ná ndéé, kə də shwu məma faduga dí,

14:12 13.10 **14:13** 1.3; 16.15; 19.9; 20.6; 22.7, 14; Heb 4.9-10

14:14 Dan 7.3-14; Mat 13.39-40; 17.5; 24.30; Mís 1.9 **14:14** 1.7, 13 **14:19** 19.15; Iza 63.1-6

kúl mpimbə má Zembî í é nyâm byo yí. ²⁰ Faduga jəɔŋg í á bə, wo fwo wú ŋgwéla kə bugád. Bwé á ka kə nyâm byo wu. Í á ka bə, bwé ŋgé nyâm ntáni, məcií mə mú də júg ná jûg jûg jûg, mə sá məma shwumb. Shwumb ni í á bád ná ndeé kə wóós cé mpu kabulí, í á ŋgə wô ná ndeé kə jee wóós ókilomáda mitəd milóɔl*.

15

Okwaag-jumə zaŋgbá wâ məzhúgúlá

¹ Mə mú dúg dúlúgá *shimbá í mə nyiŋgə wóós joŋəd. Í á mpu bə ázəgá-dúg, sá á káámúg. Í á bə, wəéŋgales zaŋgbá bwé mbíd okwaag-jumə zaŋgbá wâ məzhúgúlá, bəɔŋg Zembî mə bá casələ nyadále yé nə ndí wá.

² Mə mú dúg gúl sá njúl nda məma m̄əŋ, í ŋgé faan námə nda yēn, í ŋgé bə fúlá nə kuda. Mə mú dúg íí, buud bwé á bə ná, ŋkul nyáŋ í á ntɔ biin í ntɔ vuguli jé ntɔ námə tâŋ í ŋgé bwəma nə jíné dé wá, mə mú dúg búúd bəɔŋg bwé tál məma m̄əŋ məɔŋgúd, bwé mbíd ibíŋzhá Zembî nyə á yə bwo yí. ³ Bwé á ŋgə shil ŋgwa mə Moyîz sóɔl məsáal mə Zembî, ŋgwa wúsé námə ŋgwa mə Mwâ Ncwəmbɛ yí. Bwé á ŋgə ci ŋgwa wəɔŋg dí nó:

Yé Cwámba wúsú Zembî á ŋkul nyêsh,
misóólúgú myô mísə mi ázəgá-dúg, mi á káámúg.
Məzhíí wó də kyey má məsə otátəlí,
məsə məzhíí m̄ə obúbələ,

* **14:20** Cilyá á yág wúsə nə «osutəd tóóshin nə mitəd mísaman». **15:1** 4.5; 15.7; 16.1; 17.1; 21.9 **15:2** 4.6; 5.8; 13.15, 18; 14.2 **15:3** 4.11 **15:3** 16.5-6; 19.2; 22.12; Mbá 32.4; Sòm 145.17 ŋgwa: MmN 15.1; Sòm 111.2; 139.14

yé Njwû ngé jwú nə ikúl í cúgé *Oyúden yé.

⁴Yé Cwámba,

zá ji nə ñkul sá múdúgú nə nyə afúndáyé jíná dwô,
nyə ayáyé dwo gúmá yé.

Nji wo wá jí Zembî;

ikúl byêsh í bá zə,

zə kúd wo məmpwoombá shí,

nəcé wóó sámbúlə wó du cígal mílészú yí í á má nyîn.

⁵Mə músə nyiŋgə kənd mísh, mə mú dúg Mpáánzó má juw jon dí, í njúl banda í du lwó nə Zembî jisə búúd bé dí yí. ⁶Wəéŋgəles zaŋgbá bwé mú wú cínəŋ cwû, wəéŋgəles bwé á bə nə bwé zá jág jugushi shí nə okwaag-jumə zaŋgbá wá. Mimb-wéedí myáŋ mí á bə leedyá nə fwámé lɛ* njúl ñkí jág fumə, ñkí ñkənwə; bwé á bə bwé má fif mífwəŋgə mí or míkugəd. ⁷Mikuwó mí ísâ mínə míni, gúl í mú yə wəéŋgəles zaŋgbá óni ikwôw zaŋgbá. Ikwôw byəŋŋ í njúl síyá nə or, í njúl lwándúlá nə mpimbə má Zembî nə cwóó, Zembî ngə cugə kandugə kandugə yé. ⁸Yíle í mú bídugi *Mpáánzó Zembî nə ñkáá; nə ndeé, kú nə muud mə bə nə ñkul nyíi Mpáánzó té ní wêsh, kə wóós ja wəéŋgəles zaŋgbá bwé bá shîn ntáma shí nə okwaag-jumə zaŋgbá yí.

16

Ikwôw zaŋgbá

¹Mə mú gwág dúl kál í ngé zhu *Mpáánzó Zembî,

15:4 14.7; Sôm 86.9; 98.2-3; Iza 2.2-3; Zhe 10.6-7 **15:5** 11.19;

MmN 40.34; Mis 7.44 **15:6** 1.13; Dan 10.5 * **15:6** lɛ: Jisə dúl váál káándə ájujaambəwô, nə lalúlə kus. **15:7** 4.6; 14.10; 16.1

15:8 MmN 40.34-35; Iza 6.4; Eze 44.4 **16:1** 15.1; Sôm 69.25; Iza 66.6; Zhe 10.25

í ñgá ci nà *wǎéngǎles zǎngbá nà ñkulû ná: «Kǎgá nà ikwôw zǎngbá bisé nà mpimbə má Zembî ñni, bi kág shwu shí nyêsh».

² Engǎles ashúshwóógú mú kə nà jé kwôw kə shwu shí. Buud bwá á bə nà məyigyé má biin, bwá á ñgə kúd vǎguli jé məmpwoombá shí wá, dúlúgá váál mbíya cey-cey ígúságá í mú shwiy bwo nyúúlád.

³ Engǎles ábeê mú kə nà jé kwôw kə shwu mâñ. Májúwó má mâñ mə mú bə mácií məcií nda bwá ámə gwú múúd cínəng, ocúdu bēsh bwá ñgá cǎgə mâñ wá bwá mú shîn yə.

⁴ Engǎles aléel mú kə nà jé kwôw kə shwu míngwǎǎ nà mǎncwuñad, myêsh mí mú bə mácií məcií. ⁵ Mə mú gwág *éngǎles mə jwú nà mǎncúwó yé má ci nà Zembî ná:

Wo wá jí bále bə Zembî, wo Zembî jísá yé, wo nyəəng
wo á bwey bə yé;

wo ji tǎtǎlí nà váál wó má cígal mílǎsá ñi.

⁶ Nǎcé bwá á gwú minǰkǎñkǎ mi búúd myô nà *buud
ɔ mícúndá bwô,

sâ jəəng wá wó mə sá ná bwá ñgúlǎg məcií yí.

Sóólúgá wəəng í kwagá nə bwo.

⁷ Mə mú gwág dúl kál í ñgá zhu *alatâr dí, í ñgá ci ná: «Haaw! Yé Cwámba wúsú Zembî á ñkul nyêsh, sémybé wó də sámb búúd mílǎsá yí wúsə bábále nà tǎtǎlí.»

⁸ Engǎles ányina mú kə nà jé kwôw kə shwu jwówád. Jwów mú lág ñkul ná í jígálúg buud nə kuda jé. ⁹ Yáág yáág gúñ kuda mú jígal bwo. Bwá mú ñgə lás nə Zembî bwaas bwaas mpu, nyə muud mə

16:2 13.15; MmN 9.10 **16:3** 8.8; MmN 7.17-21; Sôm 78.44 **16:6**
17.6; 18.24; 19.2; Mbá 32.43; Sôm 79.3, 10; Mat 23.35, 37 **16:7** 15.3
16:9 9.20-21; 16.11, 21

jwú nə okwaag-jumə óni yé, bwə yida ban ná bwə acéndé kuú njəond yə Zembî gúmá.

¹⁰ Engəles atána mú kə nə jé kwôw kə shwu *caangé mə biin dî. Yídúgú í mú shwiy nyádí faan dí ná ñkwed, məcey mə mú bii búúd váál á ná muud ñgə kwagələ jûm. ¹¹ Bwə mú ñgə lás nə Zembî á gwôw *bwaasúlə mpu nəcé məcey nə məfəñ bwə á bə nə ndí má. Nji, bwə nda bíd bów-bôw mísóólúgú myáñ.

¹² Engəles ásamuna mú kə nə jé kwôw kə shwu məma ñgwəzə bwə jów nə Ifrât yí. Ñgwəzə í mú yísh shú ná micî myâ kóómb jwôw í də cúwo yí mí bág bə nə zhií. ¹³ Mə mú dág bów-bôw míshíshim mílól mí mə wós í, wúga wú ñkəondú mpu dí, wúga wú biin mpu dí, wúga wú múúd micúndé á ibəmb mpu dî. Bów-bôw míshíshim myəñg mí á bə námə nda mikwón. ¹⁴ Jísə mishíshim mí məjamb mí ñgə sá isâ í ntə búúd ñkul yí. Mí də kə micî myâ shí ga nyêsh dí, kə də seeng bwo shú ná bwə bág sá lúmbálí məma jwów bwə də jôw ná jwów mə Zembî á ñkul nyêsh yí.

¹⁵ Cwámba ñgə ci ná: «Dugí, mə bá zə nda júwâl. Muud ñgə ji ñkasə a ñgə baagələ mimbwéedí myé ná a kú bá kyey shushwáás ñwa shwôn yé, nywáá mə jəla.» ¹⁶ Mishíshim míni mí mú seeng micî kúl bwə də jôw hebarê dí ná Armagədôñ yí.

¹⁷ Engəles ázangbá mú kə nə jé kwôw kə shwu ñgúlád. Dúl kál í mú wú caangé mə Zembî dí zə cúwo Mpráánzə Zembî, í mú ci ná: «Í mə bə.» ¹⁸ Minjəs mí

16:10 13.1-2 Yídúgú: MmN 10.21-22; Iza 8.22 **16:12** Iza 11.15; 44.27; 46.11 **16:13** 12.3; 13.1-2; MmN 8.2; Sôm 78.45 **16:14** 11.17; 13.13-14; 19.20; Mat 24.24; 2Te 2.9 lúmbálí: 19.11-21 **16:15** 3.3, 18 **16:17** 16.1; Iza 66.6 **16:18** 4.5; 6.12-13

mú daguwa, məjunú gwígg, ɲkêl mpú ké saal, shí jág ntaɲusa váál í afwóyé bwele ntaɲusa té búúd bwó á ji shí ga dí yí. ¹⁹ Məma ɲgwála ánání mú bósóg məɲkəw məlól. Ikúl ishús mingwála myáɲ mí mú bwíl. Zembî mú kənd mísh məma ɲgwála á *Babilən, a mú yə ɲgwála wəɲɲgú kwôw nə mpimbə jé í ó də musula nda məlwəg. ²⁰ Í mú ka zə bə, məɲkwamə məsh shîn wəenzh, mimbún myêsh shîn jímb. ²¹ Yáág-yáág mətálumu mə mú ɲgə wú jon dí ɲgə zə kaduwa buud nyúúlád, búgú mətálumu ɲgwúd jee jilə okílo məwúm mənɔ. Buud bwé mú yida *lás nə Zembî bwaasúlə mpu nəcé kwaag-jumə á mətálumu ni nyə á nyaan ntɔ mínji.

17

Babilən mə bá bwəma nə intúgúlí

¹ Nə ndéé, *wəɲgəles zəɲgbá bwé á bə nə ikwôw zəɲgbá wá, ɲgwúd a cínəɲg mú zə ci nə mə nó: «Zaá, mə zág lwó wo intúgúlí í bá bii mbyóóɲg múdá í á má kwambulə jiya mpədúgá mishwú ni yí. ² Nyádí wé mící myâ shí mí á wusə mənyúul jaɲga dí yé; buud ɔ shí bwé á fudə nə jaɲga dé nda bwé də fudə nə məlwəg ná.»

³ ɲgəles éne mú kə nə *jîm jâm nyúl shí a shwéeshád. Mə mú dúg ɲgwól múdá njúl gúl biin dí, biin í njúl títî nda kɔɔ. Biin ni í á bə nə míné má *bwaasúlə mpu cilyá nyúul nyêsh, nyə nə milúú zəɲgbá nə məlaag wúm. ⁴ Mudá wəɲɲgú mimb-wéedí myé mí á bə, míl tí nda məcií, míl tí nda kɔɔ.

16:19 14.10; 18.2 **16:21** 11.19; 16.9 **17:1** Zhe 51.13 **17:2** 14.8; 17.18; 18.3; Zhe 51.7; Nah 3.4 **17:3** biin: 13.1-2 **17:4** 18.3, 16; Zhe 51.7; Eze 28.13

Nyə á bə nə misánǵá nə ɔŋkaaw bwé njúl síyá nə or, nə ijimé í mǎkwóógú, bóólǵá síyá nə kwóógú álal-kus bwé da jôw né pêrlə yí. Nyə á bə nə bálá mbwád, í njúl námé síyá nə or, í njúl lwándúlá nə nyéé á lwaagwo lwaagwo isâ í jaŋga dé. ⁵ Dúl jínó lá *ndím̄ba í á bə nyə cilyá mpwóómbád ná:

«*Babilon anúnî, budá ó jaŋga nyɔŋǵú wǎŋ, nyɔŋǵú á dana dana isâ yâ shí ndon.»

⁶ Mə mú dúg múdá wɔŋǵ nə fud nda fud málwəg. Í á bə nyə fud ná nyə á ŋgul mácií má mǐŋkǣŋkǣ mi búúd nə mǎcií mə búúd bwé á gwúyow nəcé Yésus wá.

Mə a jag bul káam ja má á dúg nyə yí. ⁷ Ɔŋgəles mú cǐ nə mə ná: «Wo káám jí na? Mə é bágulə wo ndím̄ba mə múdá éne, tɔɔ ndím̄ba má biin í ŋǵé ŋkǣny nyə ni, biin jí nə milúú zaŋgbá nə mǎlaag wúm ni.

⁸ «Biin wó ámə dúg ni í á shí bə, í cúgé ná. Í bá bád wú bí ncímə dí kə kúl í bá kə jɛɛ yí. Né ndéé, buud ɔ shí bwé bá káam ja bwé bá nyiŋgə dúg biin ni yí, bwé bá káam nəcé í á shí bə, í cúgé ná, nji í bá nyiŋgə nyîn. Buud ɔ shí bwé bá káam óni, í bá bə bɔŋǵ mǐnə mé cúgé mícilyá kálaad di wá; nəcé tééd námé ja Zembî nyə a fwɔ shí nə gwów yí, mǐnə mé bwey bə mícilyá kálaad á cug dî.

⁹ «Í jii wa né muud wám̄búlǵ isâ nə fəg. Milúú zaŋgbá wó dúg mǐni, jisə mimbún̄ zaŋgbá kúl múdá éne má kə ji yí; jisə námé mícî zaŋgbá. ¹⁰ Mícî zaŋgbá myɔŋǵ dí, mítɔɔn mí cúgé ná mícî, ŋgwûd wusə, ŋgwûd í afwóyé zə. Ja wǎŋ í bá zə yí, í bá zə ji nji fúfwálá cǐg-cǐg. ¹¹ Biin í á fwo bə, í cúgé ná

nyingə bə ni, gwáméfwó jisə cî á mwəomb. Bánŋə micî zangbá wə búsá; a ngə námə kə kúl á ké jεε yí. ¹² Məlaag wúm wo ámə dúg mání mósə micî wúm. Myāŋ mí afwóyé ná bə nə məfaan mə íjwúga; nji, bánŋə biin bwə é jwú nji wəla ngwúd. ¹³ Micî myəŋg myēsh mísə nə tédúgá ngwúd, nə mí yá biin mpífá nyán nə ŋkul ijwúga nyán. ¹⁴ Myēsh mí é lumbəli nə Mwā Ncwəmbε, nji Mwā Ncwəmbε nyə e cú bwo. Nəcə nywáá jisə Cwámba míl micwámba myēsh mí ngə gwəz yí, Cí í jwú nə micî myēsh yí. Bánŋə buud nyə á mə jŋw wá, bwə wə bwə bá cú micî myəŋg. Nəcə nyə a féesh buud nyə á jŋw wá, búsə nyə wəabúgúlág.»

¹⁵ Engəles mú nyingə ci nə mə ná: «Mishwú wo ámə dúg mbyóŋg múdá mə kwambələ jiya mpédúgá míni, jisə ikúl, nə mənjkumbə mə búúd, nə ilwon, nə məkəl. ¹⁶ Məlaag wúm wo ámə dúg mání bánŋə biin bwə bá fəm mbyóŋg múdá, bwə déég nyə isá byé byēsh, a lúg shushwáás, bwə bá céég də nyə ifúndá nə ndéé jígal nyə kudad. ¹⁷ Bwə bá sá ntó nəcə Zembí nyə a wá bwo nji yéesh ngwúd lúúd, nji ná bwə sáág sá nyə Zembí ngə jii yí; nə bēsh bwə tówúg cən nə bwə yá biin icí byán, a bálanəgi nə dí nə ndéé kə wósə ja isá Zembí nyə á ci yí í bá bwəma yí.

¹⁸ «Ná ndéé, mudá wo ámə dúg éne, nyə wə ngwəla ánúní í ngə jwú nə micî myā shí ga myēsh yí.»

18

17:12 Dan 7.7, 24 **17:14** 19.16, 19; Mbá 10.17; Sôm 136.3; Dan 2.47; 1Tm 6.15 **17:15** 17.1 **17:16** 17.2; 18.8; Ləv 21.9; Eze 23.29; Ozê 2.5 **17:17** 17.13

Babilon má bwíl

¹ Ja má má shîn dúg mbyóóŋg múdá ni yí, mə mú dúg ŋgwól *éngales ŋgə shulə wú gwôw nə yáág-yáág ŋkûl ijwúga. Milwané myé mí mú kwan shí nyésh ná ŋgəŋ. ² A mú kîm gwów-gwôw ná:

*Babilon má bwíl,
ŋgwéla í á dɛ jwɔɔ ni í má bwíl.

Í músə jiya məjamb.

Í músə, mimbii mí íbów-bôw í míshíshim myêsh kə
ji cínəŋg,
mimbii mí íbów-bôw í ínunú í ádudanâ byêsh kə ji
cínəŋg*.

³ Í músə ntó nəc é ikúl í cúgé *Oyúden yí byêsh
í á nyíngula jaŋga déd

nda bwé dɛ nyíngula ínguluga dí ná†.

Micî myâ shí mí á wusə mənyúul jaŋga dí nə nyə,
buud bwé á dɛ kusha kúm shí ndon wá,
bwé á bíg nə yáág-yáág tɔɔm yé ásɔ́ mísh.

⁴ Mə mú gwág dúl kál má ci jon dí ná:

Buud bâm, wúgá ŋgwéla níɛd,
bi bág kú nyíi *mísəm myéd,
ókwaag-jumə bwé jéla nə bii nyə wá
bwé á bá námə bii bí.

⁵ Nəc é misəm myé mí má bágəwo mákú məkú kə
wósɔ́ jon dí,

Zembî má kənd mísh ólíŋgâ bēsh wâ ŋgwéla níɛd.

18:1 Iza 13; 47; Eze 27 **18:2** 14.8; 16.19; Iza 13.20-22; 21.9; 34.11,
14; Zhe 50.39-40; 51.8 * **18:2** Míl mícilyá mí ayág mí ŋgə ci ná
«mimbii mí íbów-bôw í ínunú myêsh kə ji cínəŋg, mimbii mí íbów-bôw
í ócúdú í ádudanâ kə ji cínəŋg. **18:3** 17.2; 18.11-19; Iza 23.8; Eze
27.22-23, 33 † **18:3** Ntó má ká ná jaŋga dé í á má gwílya íkúl í cúgé
Oyúden yí. **18:4** Iza 48.20; Zhe 51.45; 2Kr 6.17 **18:5** Mət 18.20

6 Ságá nyə nda nyə á ηgə sá bóól ná.
 Sâ nyə á jugəshi muud nə ndí ja ηgwûd yí,
 jugəshigá nyə nə gwo ija ibá.
 Bálá nyə á ηgulal buud nə ndí ja ηgwûd yí,
 bí ηgulal nyə nə gwo ija ibá.

7 Bímí nyə á də bəgəwa nə isâ í gúmá byé nə təəm
 yé ásó mísh yí,
 tálúgá nyə cwúnd dí bímí dəəηg,
 bí jil nyə mántágula dí bímí dəəηg.
 Nəcə a ηgə ci na lámúd ná: «Mə njul caəηgəd nda
 wúl cí múdá,
 mə cugé kúsə, mə abúlé bwéle bə nə shwiy.»

8 Nda á ηgə téduga ntó ná, okwaag-jumə Zembî nyə
 á bwey kwəməsa nyə wá
 bwé bá zə káda nyə jwəw ηgwûd. Í bá bə:
 nə shwiy, nə məcəy má shwiy, nə zha;
 kuda ka bá cumbal jígal nyə.
 Nəcə Zembî Cwámba, muud má sámb nyə milású yé
 jisə ηkácíd.

9 Micî myâ shí myêsh bónónη bwé á wusə mənnyúul
 janğa dí nə təəm ásó mísh dí myá, mí bá jii máyê, mí
 bí mábwə bəd dí† shú déd ja bwé bá dúg yíle í ηgə
 kə gwów ná a ηgə jígə yí. ¹⁰ Bwé bá fúndə ná bwé
 ashíshé kúl á jí cwúnd dí yí, bwé də təw shwóg-shwóg
 ka də ci nó:

†Nkwéé, ηkú məma ηgwála á Babilon e!

†Nkú ηgwála ínkácíd ga e!

Sémyé milású wô í má shîn námə nji wəla ηgwúdá!

¹¹ Buud bwé də kusha kúm shí ndon wá ηgə jii
 nyə nda bwé də jii mbimbə ná, nəcé kú ná nə muud

18:6 Sôm 137.8; Zhe 50.29 **18:7** Iza 47.8-9 **18:8** 17.16 **18:9**
 Eze 26.16-17; 27.30-35 † **18:9** Tədəwa.

mə kúsə zhwog kúm búsə nə ndí yí. ¹² Zhwog kúm dɔɔŋg dúsə, nə or, nə kwóógú bwə də lúlə *mwaanê nə ndí yí, nə ijimá í məkwoógú, nə kwóógú álal-kus bwə də jôw nə pêrlə yí, nə fwámé lê§, nə mikáándə mí atítî nda məcíí, nə káándə nyanǵá bwə də jôw nə suwá yí, nə myá otítî nda kɔɔ, nə məváál mə ílí mēsh mə anywa məcud, nə isâ bwə də sá nə mimban mi zhwóg yí, nə byɔɔŋg bwə cáág nə jɔjɔ ílí, nə fwámé ŋkwánz, nə dúl váál ŋkwánz námé yí, nə dúl váál kwóógú álal-kus yí. ¹³ Kúm dɔɔŋg dúsə námə: nə fáláwa məwúdə bwə jów nə sinamôn yé, nə mól məwúdə mə anywa fwɔ, nə olabínda, nə mól məkúl mə lí bwə də jôw nə *mîr má, nə dúl váál áshub ánywa məcud, nə məlwəg, nə məwúdə, nə miŋgug, nə *blé, nə iwoo í anánî, nə itəw, nə ikabəlí, nə omətúwa íkabəlí í də julə yí, nə mikwám, nə icug i búúd*.

¹⁴ Jɔjɔ ísâ lám wô í á də cɛel yí í músə wo cé jon.

Nə tɔɔm ásɔ mísh, nə isâ í áŋkəŋkənwâ, í mə wú wo məbwəd.

Byêsh íni, muud nyə abúle ná nyingə kwey byo.

¹⁵ Buud bwə á kusha kúm dɔɔŋgú bíg nə dwo wá bwə bá fúndə nə bwə ashíshé kúl á jí cwúnd dí yí, bwə bá təw shwóg-shwóg ka ŋgə jî nyə nda bwə də jî mbimbə ná. ¹⁶ Bwə bá ŋgə ci ná:

Ŋkwée, ŋkú məma ŋgwəla á Babilon e!

Ŋgwəla ni í á də bə nə fwámé lê!

Mikáándə myé mí á də bə, míl tí nda məcíí, míl tí nda kɔɔ.

18:12 Eze 27.12-24 § **18:12** lê: Jisə dúl váál káándə ájumaambuwô, nə lalálə kus. * **18:13** Də kusha ícug i búúd nda kúm. **18:15** Iza 47.15; Eze 27.36 **18:16** 17.4

Ngwála ni í á ðu bæ nə or nə ijimá í mákwóógú,
nə məkwoógú mé álal-kus bwé ðu jôw ná pêrlə yí!

17 Bímí lú kúm ðəŋg dēsh wə mé jím njí wəla
ngwúdú ga?

Nə omása bwé jwú nə ititíma wá, nə buud bwé jáánd
ítitíma byəŋg dí wá, nə odəgəlo-shwəŋgô bwé júl
ítitíma wá, nə buud bēsh bwé ngé bæ nə mənəywa
māŋ wá, bēsh bwé á ðu gwaa tōw, 18 ðu dúg yíle
májígə mə ngwála, bwé ka ðu kím ná: «Wáyé ngwála
í á bwelə bæ nda jə-jə ngwála ga yí?» 19 Bwé á ka
ðu shwu mifumbyá mílúúd, bwé ngé jii, bwé ngé
tədəwa, bwé ngé jii nda bwé ðu jii mbimbə ná, bwé
ngé kím onkwimbyé ó shwiy ná:

Nkwéé, nkú məma ngwála á Babilon ey!

Ngwála í á sá ná buud búsé nə ititíma máŋ wá
bēsh bwé bígúg nə kúm dé yí!

Wə ó mə bándá lúg cwúð njí wəla ngwúdú ga?

20 O yé búúd bí jon dí wá, gwágúgá məshusəg nə
ngwála ni cii mále!

Tə bí minkəkəkə mi búúd, nə *buud ə lwámá, nə bí
*buud ə micúndá, gwágúgá námé məshusəg.

Nəcə, ja Zembí mə samb Babilon lésú yé tətəlí ni, a
mə kunda bí.

21 Ná ndéé, gúl nkácid éngəles mú nkēny dúl məma
kwóógú†, a mú wəngələ wusə dwo māŋ nə nkulú,
nyə ná:

Ntúni wə sá mə bá wəngələ wusə Babilon yé, nə
nkulú,

məma ngwála ni í ábúlé ná nyiŋgə bwelə nyîn.

18:18 Eze 27.28-34 18:20 12.12; Zhe 51.48 18:21 Zhe
51.63-64 † 18:21 Kwóógú ðəŋg í njúl nda məkwoógú bwé á ðu
kwaag ifwán cínəŋg yág má.

22 Nə məkəl mə íbínzhá,
 nə məkəl mə óseye isusa
 nə məkəl mə ílúlwón í ábulya məkəl,
 nə məkəl mə mícwōŋ íí,
 ηgwúd nə ηgwúd í abúle ná gwíig wódí.
 Tɔɔ muud mə sá gúl séy məbwé yé,
 tɔɔ ncíndé ná bwé ηgə kwaag ifwán í abúlé ná námá
 bə.

23 Í bá bə, kú ná nə tɔɔ ɪŋgúŋgəŋ nə lámba dúse njidá,
 kú ná gwáduga tɔɔ məshusug mâ nə ncwámá bá sás
 bwé ηgə kúnɔw béya.

Í bá bə ntó nəcé okusha ɔ kúm bwô wá bwé á bul bə,
 wo á shiig ikúl í cúgé Oyúden yí byêsh
 nə misólúgá mí jamb wo á də sá myá.

24 Wo wá jí nə mpwene shwiy
 mə búúd ɔ mícúndé nə miŋkəŋkə mi búúd,
 tɔɔ bóólúgá bēsh bwé á cígalɔw məcún shí nyêsh dí
 wá.

19

Miŋwa mi gúmá jonɔd

¹ Ja ísâ íni í mə shîn yí, mə mú gwág nda kúde
 zhwog buud bwé ηgə kîm jon dí, bwé ηgé ci ná:

*Alelúya! Zembî wúsú wé mə də cug búúd,
 milwané nə mpífé bísə Zembî wúsú isâ byé,

² nəcé á də cígal mílósú títəlí ná jəlá.

A mə sámb lósú mə məma mbyóóŋg múdá
 í á ηgə ntáma shí nə janŋa yí,
 a mə kunda ósóɔl ɔ məsáal bé,

18:22 Iza 16.10; 24.8; Eze 26.13 **18:23** Iza 23.8; 47.12; Zhe 7.34

18:24 16.6; Iza 26.21; Zhe 51.49; Eze 24.7-8 **19:1** 4.11 **19:2**
 15.3; 16.6; 22.12; Mbá 32.43; Sôm 79.10

a má yá nə mbyóóŋg múdá í á gwú bwo yí.

³ Bwə mú ci ja ábeé ná:

Alelúya! Yíle jé í ŋgə kə gwôw
kandugə á kandugə.

⁴ Ocúmbá buud məwûm mábá nə ónŋ bə́nŋ
mikuwó mí ísâ mínŋ bwə mú kúd məmpwoombú
shí, yə Zembî muud njúl caaŋgəd yé gúmá, bwə ŋgə
ci ná: «Amén! *Alelúya!»

Zaŋ bá má Mwâ Ncwəmbɛ

⁵ Dúl kál í mú wú *caaŋgə mə Zembî ná:

Bi bēsh osóol ɔ məsáal ó Zembî wúsú,
bí ŋgə gwəŋ nyə wá,

ozhizhe ɔ búúd nə fwámé búúd, ságúságá nyə.

⁶ Mə músə gwág dúl kál nda kúdə zhwoɡ buud
bwə ŋgə kîm, nda məjúwó mə mpəŋ mə ŋgə shwo,
nda məma ŋkəl mpú ŋgə saal; kəl dɔɔŋg í á ŋgə ci ná:
Alelúya! Zembî Cwámba, Zembî á ŋkul nyêsh má ŋwa
ijwûga byé.

⁷ Sá gwágúgá məshusug, sá kɔɔs, sá yə nyə gúmá,
nəcé zaŋ bâ mə Mwâ Ncwəmbɛ í zə sîy,
mudá á zə bá yé má shîn kwəməsa.

⁸ Bwə má yə nyə káándó í njúl fwámé lɛ*

í ŋgə fumə məfumə mə áŋkəŋkəŋwâ.

Fwámé lɛ wɔɔŋg wə misóólúgú myâ tútəlí míŋkəŋkə
mi búúd mí á ŋgə sá myá.

⁹ Eŋgəles mú ci nə mə ná: «Ciləg ná: Buud bwə
mə jówɔw nə bwə zəg də dína bâ mə Mwâ Ncwəmbɛ

19:3 Yíle: 14.11; Iza 34.10 **19:4** 4.4, 6; 5.7; Sôm 106.48 **19:5**
11.18; Sôm 22.25; 115.13; 134.1; 135.1 **19:6** 11.17; 14.2; Sôm
47.5-9; 96.7-10; Zak 14.9 **19:7** 21.2 **19:8** 6.11 * **19:8** lɛ: Jisə
dúl váál káándó ájɔjaambuwô, nə lalúle kus. **19:9** 14.12; Iza 25.6;
Mat 22.2; Luk 14.15-16 Obábélé ó íciyá: 21.5; 22.6

wá, báá bwá má jəla.» A mú nyingə ci ná: «Obúbálé ó íciyá ó Zembî wá óni.» ¹⁰ Ja á má ci nə mə ntáni yí, mə mú wusə nyúúl nyádí shí məkuú mbúmbudí ná má yə nyə gúmá. Nyə ntâg nə mə ná: «Mbô! Kú bεεg sá ntáni! Mə ji muud gwoonɔg wán ná shé ɲə sêy sêy ɲəgwûd, binónɔ omínyonɔ bwô bwé ɲəgə bwiinɔ lán má Yésus wá. Yidagú yə Zembî gúmá! Obúbálé shé ɲəgə bwiinɔ shú má Yésus wá bwé ɲəgə zhu sâ nyáméfwó nyə a ci yíid.»

Nda Krîst mə bá nyingə zə ná

¹¹ Mə mú dág jon ná bagá, wo dág kabulí áfufumê, muud njúl gwo gwôw; bwé dágé jôw múúd wəonɔg ná Abúgə nə Afwámê. Nyə wé má də cígal mílósú ótútəlí dî, də námá lúmbəli dósomb ótútəlí dî. ¹² A ji nə mísh má ɲəgə lwenya nda mɔngwiile, a mbíd ncúlyá mitúm mí ícî lúúd. Jíné dé dəsə cilyá váál múúd shús cúgə nə ɲkul lə yí, njí nyáméfwó. ¹³ Kúúd á jí nə ndí nyúúl dí yí jisə nə məcií ná lwob. Jíné dé wé Ciyá má Zembî. ¹⁴ Misámá mí dósomb mísə jon dí myá mí á ɲəgə bɛ nyə, bēsh bwé njúl íkabulí í áfufumê dî, bwé mbid mimbwéedí mí fwámé lə, a njúl ɲkí fumə, fúbán ná fwɔ-fwɔ. ¹⁵ Nyə á bə nə wál-wál kafwɛl é ɲəgə cúwo nyə mpu dí ná a zə cugal íkúl í cúgə *Oyúden yí. A bá fála byo nə ɲkúd, a nyâm bwo nda bwé də nyâm ísâ faduga dí ná, lwólə nə mpimbə má Zembî Ankul-nyêsh í má bul yáág. ¹⁶ A ji nə cilyá nyádí kúúd dí nə nyádí jwu dí ná:

Cí í jwú nə micî myêsh yí,

19:10 6.9; 22.8-9 **19:11** 4.1; 19.2; Sôm 72.1-14; 98.9; Iza 11.4; Eze 1.1-3; Mis 7.56 **19:12** 1.14-15; 2.17 **19:13** Iza 63.1-6 **19:13** Yuá 1.1 **19:14** 6.2-8, 11 **19:15** 1.16; 2.26-27; 11.17; 14.14-20; Zhe 25.30-31 **19:16** 17.14

Cwám̄ba míl mícwám̄ba myêsh mí ngé gwóꝝ yí.

¹⁷ Mə mú dúg ngwól *éngales tál jwówúd tútəlí. A mú k̄m gwów-gwôw ci nə inunú byêsh yâ gwów ná: Zəgá! Sɛɛngyagá bi zəg məma dína mə Zembî dî, ¹⁸ zə də. Bi mə zə də míshwun mí mícî, nə mishwun mí ójwú-buud nə ozĩmbi wâ gwów-gwôw, nə mishwun mí íkabəlí nə buud bwé ngé kyey nə byo wá, buud bêsh, tɔɔ ofulí tɔɔ mikwám, tɔɔ ozhizhe ɔ búúd tɔɔ fwámé búúd.

¹⁹ Mə mú dúg biin bónôḡ micî myâ shí nə misám̄bá mí dóómb myáḡ bwé mə sɛɛngya nə bwé zə lúmbəli nə Muud njúl kabəlí áfufumê dí yé bónôḡ bé ózĩmbi.

²⁰ Bwé mú ntâg bii biin, bii námá *múúd micúndá á ibəmb, nyə muud nyə á də shiḡ buud nə məma *máshimbá nyə á də sá mísh mə biin dí yí. Buud nyə á də shiḡ wá bwé wé bwé á də magalə nə bwé wág bwo məyiggyé mə biin, bwé də kúd vugali jé məmpwoombú shí wá. Bwé mú wusə biin bá *muud micúndá á ibəmb cwoogú kuda dí mikuwó, kuda nə fidə í ngé bəmb. ²¹ Kafwɛɛ í á ngə cúwo muud kabəlí áfufumê mpud yí, í mú gwú bóólúgá bêsh. Inunú byêsh í mú də míshwun myáḡ nə ndéé jilə.

20

Ijwûga tâḡ mimbú tóóshin

¹ Ja ísâ íni í mə shîn bə ntúnì yí, mə mú dúg ngwól *éngales ngé shulə wú gwôw a mbíd juwuga

19:17 Eze 39.4-5, 17-19 **19:18** 13.16 **19:19** 17.12-14; Sôm 2.2; Eze 38.2-9, 14-16; Zak 14.2 **19:20** 13.1-2, 13, 15 fidə: 14.10; 20.10, 14; 21.8; Iza 30.33 **20:1** 10.1; 18.1 bí ncímə: 9.1

bí ncímə nə məma kwoolú íjkwánz. ² A mú maməsə bii ñkəəndú éne, nywâ a yág jísé Njwû məjamb yé wəəngá, nyə *Sátan, a mú wóolə nyə məñkəda; a bá ji məñkəda məəng dí mimbú tóóshin. ³ A mú wusə nyə bí ncímə dí ná ndéé a fad mpumbé, wá máyigyé ñgunud. Nyə á fad ñkəəndú éne ntáni ná a jíg kú ná nyiñgə ñgə shiig ikúl í cúgé *Oyúden yí, kə wóós ja mímbú tóóshin mí bá shîn yí. Ja mímbú myəəng mí bá shîn yí, í bá jii ná bwə bídúg nyə fúfwálá.

⁴ Mə mú dúg ícaəngá, buud bwə mú zə ji ícaəngá byəəngúd. Zembí mú yə bwo ñkul ná bwə ñgág nə sámb milésú. Mə mú námə dúg *míshíshim mí búúd bwə á cígəw məcúñ wá. Bwə á cígəw məcúñ nəcé bwə á wá cəg jáñ ñgələ bwaagula lán mə Yésus dí, nə ñgələ bwiing Milésú mí Zembí wá; bəəng bwə áshígé kúd təə biin təə vugali jé məmpwoombú shí wá, bwə áshígé wíya máyigyé ñkí mpwóómbúd ñkí mbwəd wá. Buud bəəng bwə mú gwûm ná ndéé bəñəñ *Kríst bwə mú bə nə ijwûga tâñ mimbú tóóshin.

⁵ Mílúgá mímbimbə mí áshígé fwo gwûm té mímbú tóóshin mí áshígé fwo shîn yí. Buud bwə á gwûm bəñəñ Yésus zə bə nə ijwûga tâñ mimbú tóóshin wá, gwúmúlə áshúshwóógú wəni. ⁶ Buud bwə gwûm gwúmúlə áshúshwóógú wá bwə mə jəla, báá básə minkəñkə mí búúd. Shwiy ábēé í ábúlé ná kúnnya nə bwo, bəñəñ Kríst bwə bá yida bə nə ijwûga tâñ mimbú tóóshin.

⁷ Ja mímbú tóóshin mí bá shîn yí, bwə bá yíl Sátan mímbwugud, ⁸ a mú bá cúwo tóón kə ñgə shiig ikúl í cúgé Oyúden yí mákug mə shí mənə dí, ntó ji ná

20:2 12.3, 9 **20:4** 6.9; 13.15; Dan 7.9, 22; Luk 22.30; 1Kr 6.2

20:6 1.6; 2.11 **20:8** 13.14; Zho 11.4; Eze 38.2, 10-12

Gog nà Magog*; kə ngə shiig bwo ná ndéé bwé mú sɛɛngya ŋkí bulya nda shɛ nyísá m̄n̄h yí, ná bwé sá dósmb.

⁹ Bwé á ka mpyáánz shí nyêsh, bwé lyɛ ɲgwéla Zembî m̄ə céel yí, kúl bag dé dúsó yí, lyɛ wə ná kyesh. Nji, kuda í á wu jon dí zə cumbal jígal bwo.

¹⁰ Ná ndéé Njwû məjamb nyə á ngə shiig bwo yé mú wusəw cwoogú kuda nə fidə dí, kúl biin bá *muud micúndá á ibəmb búsó yí. Kuda í bá təl bwo cwúnd dí kandugə á kandugə.

Sémyé milású áməzhúgúlâ

¹¹ Mə músə ka dúg məma *caɲgə áfufumê, muud njúl cínəng. Shí nə gwów í mú wɛɛnzh wú múúd wəəng míshád, í jímb kú ná nyiŋgə bə. ¹² Mə mú dúg búúd bwé á yə wá, təə ozhizhe ɔ búúd, təə fwámé búúd, bwé təl otútəlí mpwóómbú caɲgəd. Okálad bwé músə bényəw. Mpəsə búni, bwé mú nyiŋgə bēny ɲgwólúgá íshús, nyān njúl kálad á cug. Zembî mú ngə sámb buud bwé á yə wá milású, ngə bɛ misóólúgú myáŋ. ¹³ Bəəng búúd bwé á yə máŋ wá, máŋ má mú nyiŋg bwo, shwiy nə baŋ mínjîm í mú námá nyiŋg báŋ. Zembî mú ngə sámb muud yêsh milású, ngə bɛ misóólúgú myé. ¹⁴ Bwé mú wusə shwiy nə baŋ mínjîm bí kudad: shwiy ábɛê wə wusəwúlə bí kuda dí. ¹⁵ Muud yêsh jíná í á bə kú nyîn kálad á cug dí yé nyə á wusəw bí kudad.

* **20:8** Gog nə Magog: Ntáni wə múúd micúndá Ezezyél nyə a jəw buud bwé ngə lúmbəli nə kúl má Zembî wá yé. Wo ji nə ŋkul dúg gwo Eze 38 nə 39 dí. **20:9** Ilj 2; 2Oj 1.10, 12; Sòm 78.68; Eze 38.22; 39.6 **20:10** 19.20 **20:11** 5.7; 6.14; 21.1; Sòm 114.3, 7; Mat 24.35; 2Pr 3.10 **20:12** 3.5; 22.12; Dan 7.9-10 **20:12** MmN 32.32 **20:14** 20.10; 1Kr 15.26 shwiy ábɛê: 2.11 **20:15** 3.5

21

Gwów ágúgwáan nə shí ágúgwáan

¹ Nə ndeé, mə á ka dúg gwów ágúgwáan nə shí ágúgwáan. Gwów áshúshwóógú nə shí ashúshwóógú í á shí jímb, təə m̄n̄, mə kú ná nyingə bə. ² Mə mú dúg Yurúsəlem ágúgwáan, ηk̄ηk̄ηk̄η ηgwəla ηgə shulə wú gwów wə Zembî. Í á bə í mə shîn cwə nyúul nda mudá mə kwísha nó a kó béya yé. ³ Mə mú gwág dúl kál í ηgə wú *caan̄gə mə Zembî dí, í ηgə ci nə ηkulû ná: «Zembî bən̄n̄η buud banda dán̄ wəga. Zembî mə zə ji búúd dí, buud bwə músə bə búúd bé, nye nt̄ag Zembî wán̄. ⁴ A bá cind bwo məzhwíle mēsh, bwə ábúlé ná bwēle d̄ə yə, bwə kú ná bwēle d̄ə sá máshw̄iy, kú ná bwēle jug nə məc̄ey. Isá í acwúlû í á mə c̄ə.»

⁵ Muud nyə á bə a njúl caan̄gəd yé mú ci ná: «Wo mə dúg í? Mə ηgə sá isá byēsh ogúgwáan.» Nyə námə ná: «Cilóg isá íni, nəcé iciyá byām bísə í abúgúlág, bísə obúbálé.» ⁶ A mú námə ci nə mə ná: «Í mə bə! Mə ji Alúfa, mə Oméga*. Mə ji Matéédulé, mə Məshíné. Muud ηgə gwág shwáásúlə minú yé, mə e yə nyə məjúwó mə ncwun̄ á c̄ug, a ηgul mwo ashwâ. ⁷ Muud yēsh mə bá nt̄ə yé, dé k̄ow mə bá yə nyə wáni, mə ka námə bá bə Zembî yé, nye bə mwân waam̄. ⁸ Buud bwə júłó mányúul fúndə cúwálí wá

21:1 21.5; Iza 65.17; 2Pr 3.13 **21:2** 3.12; 19.7; 21.9–22.5; 22.17; Iza 52.1; Mat 22.2; Gal 4.26; Heb 11.16; 12.22 **21:3** 7.15; Ləv 26.12; Eze 37.26-28; Zak 2.9; 2Kr 6.16 **21:4** 7.17; Iza 26.19; 35.10 **21:5** 5.7; 21.1; Iza 43.19; 2Kr 5.17 obúbálé: 19.9 **21:6** 1.8; 7.17; 22.1; Iza 55.1; Zak 14.8; Yuá 7.37 * **21:6** Ikan̄gá íbá íni bísə, nə kan̄gá áshúshwóógú nə aməzhúgúlá yə kól lú gar̄êk. **21:7** 2Sa 7.14; Eze 11.20 **21:8** 2.11; 19.20; 21.27

bâñ íí, nə buud bwé á má yəw búgúlálə Yésus wá, nə bəəŋg bwé á má sá icəg ŋkí dana mísh má Zembî dí wá, nə ogwúl ɔ búúd íí, nə buud ó jaŋga, nə buud ó ncidə, nə buud bwé ŋgə yə ozembî wâ yadúg gúmá wá, nə minjínjǝǝ, búni bēsh bwé bá shúgula nji bí kuda nə fidə dí, shwiy ábēē wáni.»

Yurúsəlem ágúgwáan

⁹ Nə ndéé, wéəŋgəles zaŋgbá bwé á bə bwé mbíd ikwəw zaŋgbá lwándúlá nə okwaag-jumə zaŋgbá wâ məzhúgúlá wá, ŋgwól á cínəŋgú mú zə lás nə mə ná: «Zaá, mə zəg lwágulə wo mudá má zə béya yé, mudá mə Mwâ Ncwəmbə.»

¹⁰ A mú kə nə *jîm jâm wúl məma mbəñ dí gwəw. A mú lwágulə mə Yurúsəlem, ŋkəŋkə ŋgwəla ŋgə shulə wú gwəw wə Zembî. ¹¹ Í á bə nə milwaná mí Zembî, í ó də lwənya nda jəjə kwóógú bwé də jəw ná zhəspə yí, zhəspə wəəŋg njúl wo təl ká wo ŋgə dúg ká, námə nda yēn kristál. ¹² Yurúsəlem wəəŋg nyə á bə nə məma gwaa-gwaa mənnyuŋg mə mə lyə íkóómb byēsh ná kəsh, mənnyuŋg məəŋgə nə mimpumbé wúm nə mímbá, nə wəəŋgəles wúm nə óbá bwé njúl isándálé. Míni mə á bə námə mícilyá cínəŋg mimpumbéd, míni mə íbēnd wúm nə íbá yā bwán ó *Izarəyél. ¹³ Mimpumbé wúm nə mímbá myəəŋg mí á bə, kóómb jwəw í də cúwo yí mimpumbé mílól, *mánəcwúm mə jwəw† mimpumbé mílól, *mákól

21:9 Iza 54.1-17 **21:9** 15.1 **21:10** 17.3; Eze 40.2; Mat 4.8 **21:11** 21.18, 23; Iza 60.1-3, 19; Eze 43.2 **21:12** 7.5-8; Mat 35.22-26; MmN 28.21; Eze 48.30-35 † **21:13** mənəcwúm mə jwəw: Í ká ná Nord; wo é kwey féél-féélí yé ŋkəw á oféél-féélí ó íciyá dí.

má jwôw† mimpumbé mílól, kóómb í ðu jímə yí mimpumbé mílól. ¹⁴ Bwé á fwə mənyuŋ mə ŋgwéla wəŋgá nə məváál má mákwóógú wúm nə mábá, bwé mú cilə *búúd ɔ lwámá ɔ Mwâ Ncwəmbɛ mínə máŋ məkwóógú məŋgúd, búúd ɔ lwámá bwé á bə wúm nə óbá wá.

¹⁵ Engəles nyə á ŋgə lésha nə mə yé nyə á bə nə máda ná a zé yigula ŋgwéla nə mimpumbé, nə mənyuŋ; máda wəŋgə nyə á bə síyá nə or.

¹⁶ Ngwéla í á bə ikóómb byêsh ná jələ, məgwaa nə məbwugúlu mēsh cé ŋgwūd. Engəles mú ŋgə yigula ŋgwéla nə máda; a mú kwey ná nə məgwaa, nə məbwugúlu, nə cé kələ gwôw, byêsh í á bə cé ŋgwūd, *osutâ§ otóóshin wúm nə óbá. ¹⁷ A mú námə yigula mányuŋ mə ŋgwéla, a kwey ná mäsə kələ gwôw okudé* təd nə məwúm mánə nə ónə, ŋgələ yigula nda búúd bwé ðu yigula ísə ná.

¹⁸ Bwé á mə mənyuŋ məŋgú nə məkwóógú bwé ðu jôw ná zhâspə má, bwé lwə ŋgwéla nə fwámé or áfufaanə, a dúgə ŋkənwə nda fwámé yən. ¹⁹ Bwé á ŋgə wá məkwóógú məváál mēsh mífwəyá myâ nyuŋ ŋgwéla dí ná í bág ŋkí nywa dúg. Bwé á sá ná, fwəyá áshúshwóógú ði, bwé wá kwóógú bwé ðu jôw ná zhâspə yí; ábɛɛ dí, bwé wá dəŋgə bwé ðu jôw ná safir yí; aléel dí, bwé wá dəŋgə bwé ðu jôw ná kalusedwân yí; ányina dí, bwé wá emerôd. ²⁰ Bwé á wá dəŋgə bwé jôw ná sardwân yí átána ði, konalín

† **21:13** məkóól má jwôw: Í kə ná Sud; wo é kwey féél-féélí yé ŋkəw á oféél-féélí ɔ íciyá ði. **21:14** Heb 11.10; Ifz 2.20 **21:15** 11.1; Eze 40.3 **21:16** Eze 48.16-17 § **21:16** sutâ: jisə kúnə-kúnə omáda mitəd mimbá. * **21:17** kudé: jisə kúnə-kúnə kúl máda. **21:18** 21.11; Iza 54.11-12; Eze 28.13

ásamuna dî, krizolît ázanǵbád, berîl ámwomb dí, topâz áyibuúd, krizophrâs áwúmúd, yasêť áwûm nâ ñǵwúdud, ametistâ mú kâ shúǵula áwûm nâ beê dî. ²¹ Minjuwug myâ mimpumbé wûm nâ mímbá mí á bâ síyá nâ kwóógú álal-kus bwé dâ jôw né pêrlâ yí, nda mpumbé, nda pêrlâ. Bwé á kwaag ñjwóŋ ánúní á ñǵwála nâ fwámé or, or wóŋg ñjúl, wo tál ká wo ñǵó dúg ká, nda yêñ.

²² Mâ a shíǵé dúg tóo *Mpáánzâ Zembî ñǵwála wóŋg wêsh dî. Zembî Cwâmba á ñkul nyêsh bá *Kříst wé búśâ tâŋ Mpáánzâ á ñǵwála wóŋg.

²³ Ñǵwála wóŋg í áŋǵê nâ jî jwôw, kú jî ñkwoond; milwaná mí Zembî wé mí ñǵó kwan wâ, Mwâ Ncwâmbé jisâ mâos í ñǵó kwan ñǵwála wóŋg yí.

²⁴ Íkúl ishús í bá dâ cugâ nyédí mánkenyad, micí myâ shí mí bá zâ dâ tóom wáŋ cínŋg. ²⁵ Mimpumbé myé mí ábúlé bwéle dâ feed, nâcé ibulú í ábúlé ná dâ bâ ñǵwála wóŋgúd. ²⁶ Bwé bá zâ dâ ntî tóom nâ mílwaná myâ íkúl ishús cínŋg. ²⁷ Sâ jî ñkí dana mísh má Zembî dí yí í ábúlé bwéle kâ cínŋg, tsem bâ múúd nyâ a má wusâ nyúúl ísâ í ádadaná dí nâ íjǵǵ dí yé. Buud bwé bá kâ cínŋgú ñjî bóŋg mínâ máŋ mósá cilyá kálaad á cug mâ Mwâ Ncwâmbé dí wá.

22

¹ Né ndeé, *éŋǵales éne mú lwó mâ ñǵwǵǵ májúwó má cug, í ñjúl né ñkúl-ñkúl nda yêñ kristâl; ñǵwǵǵ wóŋg í ñǵó zhu *caanǵé má Zembî bá Mwâ Ncwâmbé dî, ² í ñǵó wô tâm ñǵwála, líí cug í tál

21:22 11.17 **21:23** 22.5; Iza 60.1-2, 19-20; 24.23 **21:24** Sôm 68.30; Iza 60.3 **21:25** Iza 60.11 **21:27** 21.8; 22.15; Iza 35.8; 52.1; Eze 44.9; 1Kr 6.9-10; 2Pr 3.13 kálaad á cug; 3.5 **22:1** 21.6; Eze 47.1-12 **22:2** 21.21 Líí: 2.7

mánciindyé má ηgwəɔ́ məbá mēsh dî. Lí jəɔŋgú í dɛ bə nə mpumə ηkwoond yēsh á mbû, buud dɛ mwáág mpúmá cínəŋgú ija wúm nə ibá ηkúmba mbû. Ikáá byé í dɛ lwag ikúl í cúgέ *Oyúden yí. ³ Sá í ábúlé ná nyiŋgə bwəma nə məlweemyâ ηgwəla wəɔŋgúd. Caəŋgə má Zembî bá Mwâ Ncwəmbɛ í bá bə wu. Osóol ó mäsáal ó Zembî bwə bá sá Zembî iséy. ⁴ Bwá bá dúg mpwóombú nyé, bwə bə námá nə jíná dé cilyá mámpwoombúd. ⁵ Bulú í ábúle ná dɛ yínd wu. Buud bwə ábúle ná dɛ jii mənkenya wu, kú námá jii málámba, nəcé Zembî Cwám̄ba mə bá dɛ kwan bwo. Bwə bá bə nə ijwúga kandugə á kandugə.

Yésus wál bá nyiŋgə zə

⁶ Engəles mú ci nə mə ná: «Iciyá íga bísə í abúgúlág, bísə obúbálé. Cwám̄ba, Zembî má jwú nə *mishíshim mi *búúd ɔ mícúndə yé, nyə á nti mə ná, mə *éŋgəles yé mə zág lwágulə ósóol ɔ mäsáal bé sâ í wál bá zə sîy yí.» ⁷ Yésus má ci ná: «Dugí, mə wál bá nyiŋgə zə. Muud mə báágúlə íciyá kálaad éga ηgə cúndə yé, nywáá mə jəla.»

⁸ Mə Yuánes wə má á gwág isâ íni, mə wə mə a dúg byo. Ja mə á gwág mə dúg byo yí, mə á wusə nyúul mbúbudî éŋgəles nyə á ηgə lwó mə byo yé dí shí məkuú, nə má yə nyə gúmá. ⁹ Nyə ntág nə mə ná: «Mbô! Kú bæeg sá ntáni! Mə jì muud gwoŋg wán ná shé ηgə sêy séy ηgwúd, nə mə nə binóŋ omínyəŋú bwô búúd ɔ mícúndə, nə buud bwə ηgə baagulə iciyá í kálaad éga wá. Yidagú yə Zembî gúmá!»

¹⁰ A mú nyiŋgə ci nə mə ná: «Wo kú shweel íciyá

22:3 7.15; Zhe 3.17 **22:4** 14.1; Sôm 17.15; Mat 5.8 **22:5** 1.6; 21.23; Dan 7.18, 27 **22:6** 1.1; 10.7; 19.9; Mis 11.27-28; 13.1 **22:7** 3.11; 22.12, 20 **22:8** 1.9; 19.10 **22:10** Dan 12.4

kálaad éga ngó cúndə yí, nəcə isâ byəɔŋg í wál zə sîy. ¹¹ Muud mə də sá ólínŋgî yé, nyínŋag ngə sá olínŋgî; nyəɔŋg músə nə nyéé mîsh má Zembî dí yé, nyínŋag bə nə nyéé. Muud ngó sá otátəlí yé, nyínŋag sá otátəlí, nyəɔŋg jí ñkɛñkɛ múúd yé sá ná a nyínŋag bə ñkɛñkɛ múúd.» ¹² Yésus mú ci ná: «Dugí, mə wál bá nyínŋə zə. Mə zag ntâg nə myəna, mə bá zə ngə jóna nə buud ngə bɛ sóólúgá mə múúd yêsh. ¹³ Mə jí Alúfa, mə Oméga. Mə jí ashúshwóógú, mə áməzhúgúlâ. Mə jí Mətédúlé, mə Məshíné. ¹⁴ Buud bwé ngó gusa íjud byán wá bwé má jəla, nəcə bwé bá bə nə zhií mə kúmá líí cug dí, bwé bə námə nə zhií mə nyíi mímpumbé mí ngwəlad. ¹⁵ Ngwála dí tóón nyé mə bá bə, nə buud bwé á lweegushi ícug nda ompyê wá, nə buud ó ncidə, nə buud ó janŋa, nə ogwúl ə búúd, nə buud bwé ngó yə ozembî wá yadúg gúmá wá, nə muud yêsh mə céél íjǒǒ á ngó námə bwiinŋ byo yé. ¹⁶ Mə Yésus mə a nti éngəles waamá ná a zəg bwaagulə mádǒ dí ná isâ íni bísə obúbále. Mə jí mbyágá á mpwəŋ buud mə *Dávid, mə jí acén-cení má də faan kúndə mán yé.»

¹⁷ Ñkɛñkɛ Shíshim bá ngwəol mə Mwâ Ncwəmbə bwé ngə ci ná: «Zaág!» Muud yêsh ngó gwág yé cíg nə: «Zaág!» Muud ngó gwág shwáásúlə miná yé zəg. Muud mə jíí mǎjúwó má cug yé, lágúg mwo ashwá!

¹⁸ Bí buud ngó gwág iciyá kálaad éga ngó cúndə wá, mə Yuánes, mə ngə bwaagulə bí ná, muud mə

22:11 Iza 56.1; Eze 3.27; Dan 12.10 **22:12** 2.23; 6.10; 15.3; 16.5-6; 19.2, 11; 20.12-13; 22.7; Sôm 28.4; Mik 24.12; Zhe 17.10; Mat 16.27

22:13 1.8 **22:14** 7.14; Sôm 118.19-20 líí: 22.2 **22:15** 21.27; Ifz 5.5 **22:16** 1.1; 5.5 acén-cení má də faan kúndə mán yé: 2.28; Ilŋ 24.17 **22:17** 21.2, 6 **22:18** Mbá 4.2; 13.1 **22:18** Mbá 29.19

kwádúlé gúl ciyá wa yé, Zembî bá námá kwádulə nyə okwaag-jumə kálaad éga ηgə lwó wá. ¹⁹ Muud mə ká námá béég gúl sá wa íciyá kálaad éga ηgə cúndə dí yé, Zembî bá béég múúd wəηgá dé kəw lə ísâ kálaad éga ηgə lwó yí, ntó ji ná a nda yə nyə ηkul mə dé íbumá í líí á cəg, nda yə nyə ηkul mə nyíi ηkəηkə ηgwálad.

²⁰ Muud ηgə bwaagələ ná ísâ byəηg bíse obábále yé ηgə ci ná: «Haaw, mə wál bá nyiηgə zə.» Amen! Yé Cwám̄ba Yésus, zaág!

²¹ Cwám̄ba Yésus ké sá bí bəsh mpaam.

22:19 líí: 2.7 kálaad: MmN 32.32

22:20 3.11; 22.6; 1Kr 16.22

22:21 Gal 6.18

Kálaad Zεmbî : Sə, á Gúgwáan New Testament in Makaa

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Makaa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Makaa

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
d1606f4a-0ada-5be8-9b44-23b40e4b3495